

პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა

K 61.460/3

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

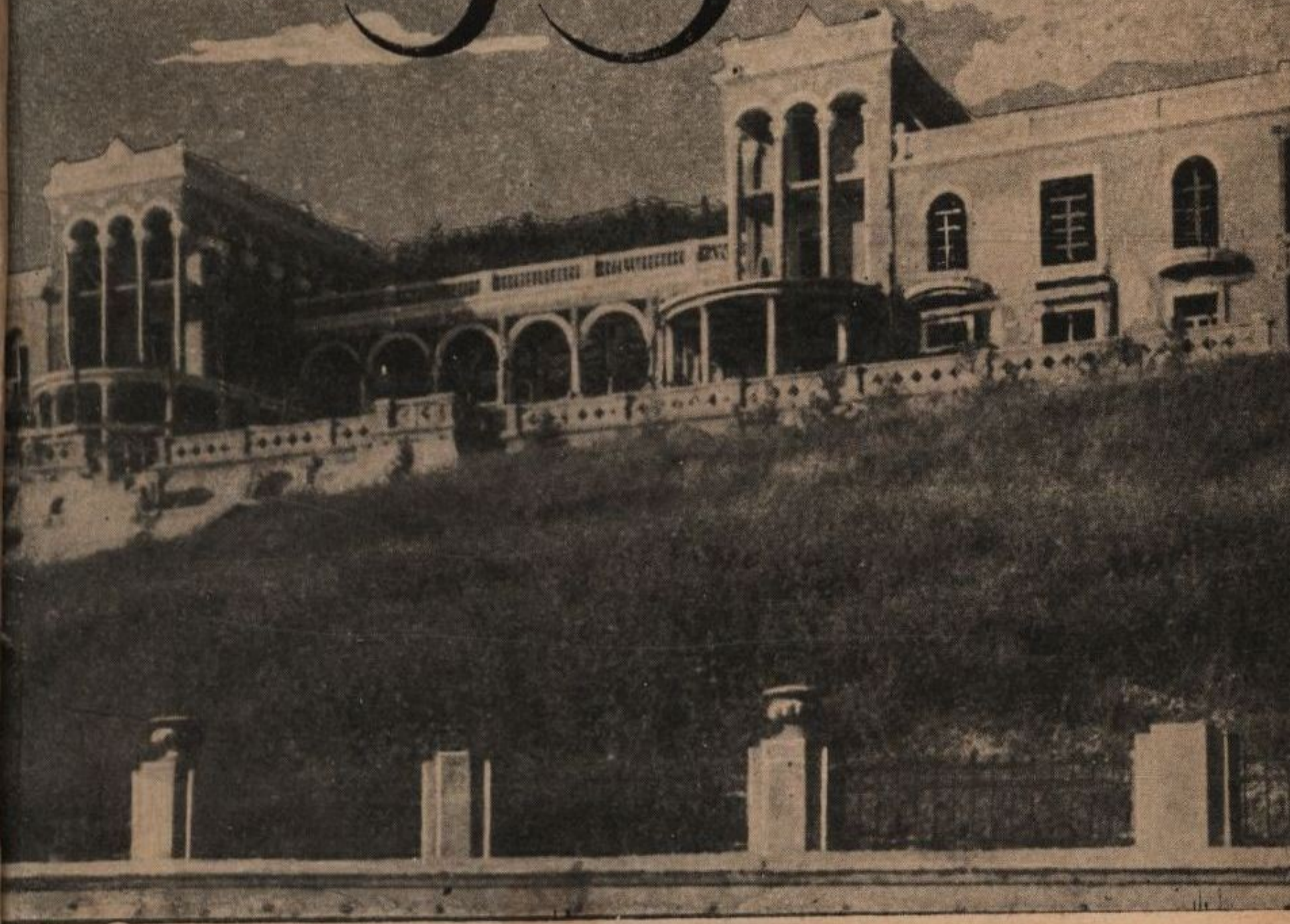
61.460

3

ვ. ვერსაძისა და ა. კაკუღიას

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

კურთლრტი მენჯი

საქმედგამი
თბილისი
1955

61:91(0922)

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ვ. გერსამია და ა. კაკულია

კურორტი მუხა

K61.460
3

სპეგ-2000
შემოწმებულია

საქმედგამი

თბილისი

1955

რედაქტორი ს. საყვარელიძე
ტექნორედაქტორი ვ. ხუციშვილი
მხატვარი რ. რევაზიშვილი
კორექტორი გ. ქველაძე

გადაეცა წარმოებას ასაწყობად 25/VII—55 წ.
ხელმოწერილია დასაბეჭდად 30/VIII—55 წ. ანაწ-
ყობის ზომა $5,5 \times 9$. ქალაქის ზომა $84 \times 108 \frac{1}{32}$.
ნაბეჭდ ფორმათა რაოდენობა 4,1. სააღრიცხვო ფორ-
მათა რაოდენობა 3,17. შეკვ. № 816. ტირაჟი 3.000.
უე 03999.

ფასი 2 მან. 25 კაპ.

გარეკანი და ფოტოილუსტრაციები დაბეჭდილია
საქპოლიგრაფის ფოტოცინკოგრაფიაში

საქართველოს სსრ სამედიცინო გამომცემლობა
თბილისი, მარჯანიშვილის ქ. №26

ავტორებისაგან

პარტიის XIX ყრილობის დირექტივებში გათვალისწინებული ჯანმრთელობის დაცვის შემდგომი განვითარების გეგმანათლად გამოხატავს იმ მზრუნველობას, რომელსაც იჩენს ჩვენი პარტია და მთავრობა საბჭოთა ხალხის ჯანმრთელობის მიმართ.

მოსახლეობის პროფილაქტიკურ-სამკურნალო დახმარების განხორციელებაში დიდი როლი ეკუთვნის კურორტებს, რომლებითაც ასე მდიდარია ჩვენი ქვეყანა.

კურორტზე მკურნალობა ეფექტიანია მხოლოდ მაშინ, როდესაც სწორად ხდება მისი სამკურნალო ფაქტორების გამოყენება. ამისათვის კი საჭიროა, რომ კურორტის სამკურნალო თვისებებზე ნათელი წარმოდგენა ჰქონდეს არა მარტო საექიმო პერსონალს, არამედ ავადმყოფებსაც. კურორტის სამკურნალო ფაქტორებს გაცნობილი ავადმყოფი მკურნალი ექიმის ერთგვარი თანაშემწეა; მას უკეთ ესმის სამკურნალო პროცედურების მნიშვნელობა, უფრო შეგნებულად უდგება თავის მკურნალობას, ზუსტად ასრულებს სამკურნალო დანიშნულებას და სხვ. ეს კი ხელს უწყობს კურორტული მკურნალობის ეფექტიანობას. ავადმყოფმა უნდა დაიცვას სათანადო რეჟიმი, წინააღმდეგ შემთხვევაში მეტად სასარგებლო სამკურნალო პროცედურა შეიძლება მავნებელიც კი გახდეს. მაგალითად, მზის აბაზანა მეტად მნიშვნელოვანი სამკურნალო საშუალებაა; მაგრამ არის შემთხვევები, როდესაც კურორტზე სამკურნალოდ ჩასული ავადმყოფი ექიმის დაუკითხავად ღებულობს მზის აბაზანებს, ზოგჯერ საათობით შიშველი წევს მცხუნვარე მზის სხივების ქვეშ; ამას კი მოსდევს კანის სიღამწვრე, რომელსაც შემდეგ ხანგრძლივი მკურნალობა სჭირდება. ბალნეოლოგიურ კურორტებზე ზოგიერთი ცდილობს რაც შეიძლება მეტი აბაზანა მიიღოს და მეტ დროს იწვეს აბაზანაში, რასაც ხშირად

მოსდევს ავადმყოფობის გამწვავება, მდგომარეობის გაუარესება და სხვ. ამა თუ იმ სამკურნალო საშუალების გადაჭარბებით გამოყენებას არავითარი სარგებლობა არ მოაქვს ავადმყოფისათვის, პირიქით, მან შეიძლება გაუარესებაც კი გამოიწვიოს. ეს თავიდან იქნება აცილებული, თუ თითოეული ავადმყოფი გაეცნობა კურორტზე მკურნალობის წესებს და სათანადოდ შეასრულებს მათ.

მენჯის შესახებ პირველი პოპულარული ნაშრომი გამოშვებული იყო რუსულ ენაზე 1935 წელს; იგი განმეორებით გამოიცა 1947 წ. ამის შემდეგ მენჯში ბევრი ცვლილება მოხდა, გაუმჯობესდა მკურნალობა, სამეცნიერო მუშაობა, კურორტის კეთილმოწყობა; ამის გამო ზემოაღნიშნული ბროშურა უკვე ვეღარ ასახავს მენჯის თანამედროვე მდგომარეობას.

ეს ნარკვევი წარმოადგენს პირველ შრომას ქართულ ენაზე, სადაც შეჯამებულია ყველა ძირითადი მონაცემი მენჯის შესახებ და ფართო მოსახლეობისათვის გასაგები მეცნიერულ-პოპულარული ენით აღწერილია კურორტის თანამედროვე მდგომარეობა და მისი სამკურნალო ფაქტორები.

მენჯის მოქმედების განხილვის დროს ბროშურაში ხშირად არის მოყვანილი მაცესტაში მიღებული მკურნალობის შედეგები. ეს გარემოება, ერთი მხრივ, იმით აიხსნება, რომ მენჯის შესახებ ლიტერატურა მეტად მცირეა, ხოლო მეორე მხრივ, მენჯის წყლები არა მარტო ისეთივე ქიმიური შემადგენლობისაა, როგორისაც მაცესტის წყლები, არამედ მათ ახასიათებთ მსგავსი კლინიკური მოქმედებაც. ამაზე ხაზგასმით მიუთითებს ბალნეოლოგიის დიდი მცოდნე პროფ. ვალედინსკი.

იმედი გვაქვს ბროშურა დახმარებას გაუწევს მენჯის მდიდარი სამკურნალო ფაქტორების გამოყენებაში ავადმყოფებს, რომელთა მკურნალობაც ნაჩვენებია ამ კურორტზე, და სათანადო ცნობებს მიაწვდის აგრეთვე ჩვენს მკურნალ ექიმებს, კურორტის შერჩევისას თავისი ავადმყოფებისათვის.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

მენჯი. სანატორიუმი № 1.

მენჯი. სააბაზანო შენობა.

ადგილმდებარეობა

კურორტი მენჯი მდებარეობს ქ. ცხაკაიას დასავლეთით 3 კილომეტრის მანძილზე, მდინარე ცივის ხეობაში, სოფ. მენჯში, ზღვის დონედან 29 მეტრის სიმაღლეზე. მისი გეოგრაფიული კოორდინატებია ჩრდილოეთის განედის $42^{\circ}17'$ და აღმოსავლეთის გრძედის $42^{\circ}01'$. მდინარე ცივი გარს უვლის მენჯის მინერალურ წყაროებს; მდინარე თითქოს ზღუდავს ეკის ქედს, რომელიც იწყება მენჯიდან ცოტა მოშორებით, ჩრდილო-აღმოსავლეთით, იმ ადგილას, სადაც მიწის წიაღიდან დღესაც ჩქეფს წყალტუბოს ანალოგი—ნოქალაქევის მინერალური წყლები, სადაც მთის ზურგზე ეხლაც მოჩანს ძველი კოლხეთის დედაქალაქის აიას ნაშთები. ძველი ბერძნული მითოლოგიის მიხედვით, აქ ცხოვრობდა კოლხეთის მეფე აიეტი, რომლის გრძნეულმა ქალიშვილმა მედეამ გადაარჩინა იაზონი და სხვა არგონავტები ოქროს ვერძის დარაჯად მდგარი დრაკონის კლანჭებისაგან.

ეკის მთის მწვერვალიდან ხელისგულივით იშლება თვალუწვდენელი კოლხეთის დაბლობი. მწვანე გორაკებზე აღმართული ისტორიული წარსულის მოწმე ძველი კოშკები, სუბტროპიკული ფლორა—ციტრუსები, დაფნა და მუდმივ მწვანე ბალახი „კოინდარი“, რომელიც ყოველ აქაურ კარმიდამოს ამშვენებს, ისეთ თვალწარმტაც სილამაზეს ქმნის, რომ მას, სხვა სამკურნალო ფაქტორების გარეშეც, შეუძლია მეტად სასარგებლოდ იმოქმედოს დაუძლურებულ ორგანიზმზე.

მაგრამ საქართველოში იმდენი ლამაზი კუთხე მოიპოვება, რომ მენჯის სილამაზის აღწერა არავის ფიქრად არ მოუვიდოდა, აქ რომ არ ყოფილიყო მინერალური წყლები.

სიტყვა „მენჯი“ მეგრულია და ნიშნავს მინერალურ წყაროს. მენჯი ანუ მინერალური წყარო სამეგრელოში ბლომად მოიპოვება. ცნობილია მენჯი სკური, რომელიც ამჟამად უკვე შეს-

წავლილია, მენჯი ცაიში, მენჯი ლუგელა, რომელიც წარმოადგენს ქლორკალციუმის 10% ხსნარს და ამ მხრივ უნიკალურია მთელს მსოფლიოში და სხვ..

ყოველგვარი მინერალური წყლის ეს მეგრული სახელწოდება—მენჯი გადაიქცა ამ ბროშურაში აღწერილი მიხერალური წყლების და მათ ბაზაზე დაარსებული კურორტის საკუთარ სახელად.

მენჯთან თავდება სამეგრელოს მთიანი ნაწილი, კერძოდ, ეკის ქედი, რომელიც აქ ზღვის დონიდან 150 მეტრის სიმაღლეს აღწევს, და იწყება კოლხეთის თვალუწვდენელი დაბლობი. აღმოსავლეთით გაჭიმულია მდინარე ტეხურის ფართო ხეობა, რომელიც უერთდება მდინარე რიონის ნაყოფიერ ველებს. ეკის ჩრდილო-დასავლეთით ადგილი ვრცელ მახშილზე მთაგორაკიანია და დასერილია მდინათე ცივით და სხვა პატარა მდინარეებით.

გზები. კურორტ მენჯში გადის ამიერკავკასიის რკინიგზა; მატარებელი ჩერდება ამავე სახელწოდების ბაქანზე. აქედან ქალაქ ცხაკაიამდე სულ 5 წუთის სავალია. კურორტს სჭრის რესპუბლიკური მნიშვნელობის საავტომობილო გზა, რომელიც აკავშირებს კურორტ მენჯს და ქ. ცხაკაიას სხვადასხვა რაიონთან. დასავლეთით ეს გზა მიდის რაიონულ ცენტრ ჩხოროწყუში, აქედან, სოფელ მუხურის გავლით, სოფ. ლუგელაში, რომელიც ცნობილია თავისი მინერალური წყლით, შემდეგ—კურორტ სკურში, აქედან კი წალენჯიხის გავლით—ქალაქ ზუგდიდში. მენჯის აღმოსავლეთით ეს გზა მიიმართება ქ. ცხაკაიაში და შემდეგ გაივლის დაბა ძველ სენაკს, ნოქალაქევს, რაიონულ ცენტრ გეგეჭკორს და სოფ. სალხინოს. აქედან ეს გზატკეცილი მიდის სამთო-კლიმატურ კურორტ ლეზბარდეში, რომელიც განთქმულია თავისი ხელუხლებელი წიწვიანი ტყეებით, მდიდარი ბუნებით და მინერალური წყლებით.

მენჯიდან კოლხეთის დაბლობის გავლით შეიძლება საავტო-
მობილო გზით მივაღწიოთ შავ ზღვას. უახლოესი ზღვისპირა
ქალაქი ფოთი ქ. ცხაკაიას რკინიგზით დაშორებულია 38 კმ
და მატარებლით სულ 1½ საათის სავალია.

ისტორიული ცნობები და კურორტის თანამედროვე მდგომარეობა

ძველ საქართველოში ბალნეოთერაპია დიდი პოპულარობით სარგებლობდა. თბილისის გოგირდიან წყლებს უკვე იცნობდნენ მე-10 საუკუნეში. წყლით მკურნალობის შესახებ ცნობებს ვხვდებით მე-13 საუკუნის წიგნში—„წიგნი სააქიმოი“. ვახუშტის გეოგრაფიაში (მე-18 საუკუნე) მოიპოვება ცნობები საქართველოს სამკურნალო წყლების შესახებ. დაბა ნოქალაქევის მიდამოებში წარმოებული არქეოლოგიური გათხრების დროს აღმოჩენილი ძველი სააბაზანო შენობის ნაშთები მოწმობენ, რომ საქართველოში მინერალური წყლებით მკურნალობა ძველი დროიდანვე იყო ცნობილი.

მენჯის ძველ მცხოვრებლებს ახსოვთ, როგორ იყო გაკეთებული პირველი აბაზანები მდ. ცივის კალაპოტში, მინერალური წყლის გამოსავალთან. მათ ყურადღებას მაშინ იქცევდა მუქი მტრედისფერი წყალი, რომელსაც ძლიერ ხარბად ეტანებოდა პირუტყვი.

აბაზანებით მკურნალობის შედეგებმა სახელი გაუთქვა მენჯის მინერალურ წყლებს. ამით ისარგებლეს ამ ადგილის პატრონებმა, ააშენეს პრიმიტიული სააბაზანო შენობა და დაიწყეს გამთბარი მინერალური წყლის აბაზანებით სარგებლობა ყოველგვარი საექიმო მეთვალყურეობის გარეშე.

მენჯის ნამდვილი ისტორია იწყება საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ, როდესაც პირველად ჩატარდა წყლის ქიმიური ანალიზი და კლინიკური დაკვირვება ადამიანის ორგანიზმზე აბაზანების გავლენის შესახებ.

მენჯის მინერალური წყლის ქიმიური ანალიზი პირველად ჩატარა 1927 წელს ქიმიკოსმა რ. კუპცისმა, რომელმაც აღნიშ-

ნა მისი მსგავსება ცნობილ მაცესტასთან. ამ გამოკვლევამ და
შემდეგ წარმოებულმა კლინიკურმა დაკვირვებებმა დიდი რო-
ლი ითამაშა მენჯის განვითარების საქმეში.

1931 წლიდან იწყება მენჯის გეგმიანი შესწავლა. საქართვე-
ლოს სსრ კურორტოლოგიის ინსტიტუტის უშუალო ხელმძღვა-
ნელობით გაიშალა მუშაობა მინერალური წყლის ყოველ-
მხრივ შესასწავლად. შემოწმდა წყლის ქიმიური შემადგენ-
ლობა, წარმოებულ იქნა დაკვირვება აბაზანების სამკურნალო
მოქმედებაზე სხვადასხვა დაავადების დროს, ჩატარდა ჰიდრო-
გეოლოგიური მუშაობა, ყურადღება მიექცა კურორტის
კეთილმოწყობას და სხვ.

საქართველოს სსრ სახალხო კომისართა საბჭოს დადგენი-
ლებით 1938 წლიდან მენჯი გამოცხადდა რესპუბლიკური
მნიშვნელობის კურორტად და გადავიდა მთავარ საკურორტო
სამმართველოს გამგებლობაში.

1939 წელს გაიხსნა პირველი კეთილმოწყობილი სანატორი-
უმი 150 საწოლით, 1946 წელს—სააბაზანო შენობა 28 ინდი-
ვიდუალური კაბინით, რამაც სათანადო პირობები შექმნა
მეცნიერული მუშაობისა და ავადმყოფთა მკურნალობისა-
თვის.

კურორტ მენჯში სამკურნალოდ ჩამოსულ ავადმყოფთა
სისტემატური აღრიცხვა დაიწყო 1930 წ. უნდა ითქვას, რომ
პირველ წლებში არ წარმოებდა ზუსტი აღრიცხვა და ავად-
მყოფთა რიცხვი აღემატებოდა ქვემოთ მოყვანილ აღრიცხვას.

1930 წელს მენჯში მკურნალობდა 300-დე ავადმყოფი,
1931 წელს—800 ავადმყოფი, 1932—1500, 1933 წელს კი—
4800; 1935 წელს ავადმყოფთა რიცხვმა 6500 მიაღწია. 1940
წელს მენჯში მკურნალობდა 10.000-ზე მეტი ავადმყოფი.

ომის დამთავრების შემდეგ მენჯში ჩამოსულ ავადმყოფთა
რიცხვი წლიდან წლამდე იზრდება. 1946 წელს მენჯის სანა-
ტორიუმში და პოლიკლინიკაში გატარდა 1550 ავადმყოფი.
1946 წლიდან 1952 წლის სეზონის ჩათვლით მენჯმა მომსა-
ხურება გაუწია 40.000-მდე ავადმყოფს.

მენჯში სამკურნალოდ ჩამოდიან ჩვენი ქვეყნის სხვადასხვა კუთხეებიდან და ისეთი დაშორებული რაიონებიდანაც კი, როგორიცაა შორეული აღმოსავლეთი და ჩრდილოეთი.

ამჟამად მენჯი წარმოადგენს საკმარისად კეთილმოწყობილ კურორტს, სადაც ყველა შესაძლებლობა არსებობს ავადმყოფთა მკურნალობისა და კულტარული მომსახურებისათვის.

მენჯს ამშვენებს კარგად მოწყობილი 150 საწოლიანი სანატორიუმის სამსართულიანი ლამაზი შენობა მრავალი აივნით, ნათელი ოთახებით, ფოიეთი.

ავადმყოფებს მომსახურებას უწევს ბალნეოტექნიკის უკანასკნელი სიტყვით აშენებული ახალი სააბაზანო კორპუსი, რომელიც ძლიერ წააგავს წყალტუბოსა და მაცესტის ასეთივე შენობებს. სააბაზანო შენობა იძლევა მინერალური წყლების მთელი წლის განმავლობაში გამოყენებისა და ამავე დროს მეცნიერული მუშაობის ფართოდ გაშლის საშუალებას.

კურორტის პოლიკლინიკა ყოველგვარ საექიმო დახმარებას უწევს სამკურნალოდ ჩამოსულებს.

მენჯში დიდი ხანია მუშაობს ამიერკავკასიის რკინიგზის სანატორიუმი.

ამჟამად დამთავრების ფაზაშია კოლხიდმშენის სანატორიუმის მშენებლობა.

მენჯის კეთილმოწყობის საქმე სწრაფი ნაბიჯით მიდის წიხ; შედარებით მოკლე ხნის განმავლობაში ჩატარებულმა სამუშაოებმა სრულიად შეცვალა კურორტის სახე.

მენჯის შემდგომი განვითარების გენერალური გეგმით გათვალისწინებულია დიდი სოციალისტური კურორტის მოწყობა.

მენჯის გაფართოება მოხდება უმთავრესად ქ. ცხაკაიას მხარეს და ეკის მთის ფერდობებზე. ახლო მომავალში აშენებული იქნება მთელი რიგი სამედიცინო დაწესებულებები, კლანიკური სანატორიუმი 150 საწოლით, მეორე სააბაზანო შენობა, დიდი შენობა პოლიკლინიკისათვის. გეგმით გათვალისწინებულია მდ. ცივის კალაპოტში დიდი აუზის მოწყობა და თერთმეტი სანატორიუმის აგება.

კურორტს ექნება თავისი პარკი, კურზალი, პავილიონი, კონცერტებისა და კინოსათვის, ესტრადა, წიგნთსაცავი-სამკითხველო, კავშირგაბმულობის სახლი, რესტორანები და სხვ.

გზა, რომელიც ამჟამად გადის კურორტის შუაგულში, დატოვებული იქნება მხოლოდ კურორტის დაწესებულებათა მომსახურებისათვის; მის მაგივრად, კურორტიდან დაშორებით გაყვანილი იქნება ახალი გზატკეცილი.

ახლო მომავალში გათვალისწინებულია კურორტის ტერიტორიაზე ღრმა ბურღვის ჩატარება მინერალური წყლის დეპოტის გადიდებისა და აგრეთვე არსებული წყლის რესურსების ერთ ადგილას შეკრების მიზნით.

სპეციალისტების აზრით, მენჯის რაიონში ღრმა ბურღვის შედეგად შესაძლებელი იქნება მაღალი ტემპერატურის ცაიშის ანალოგიური მინერალური წყლის მიღება. ამით გადაწყდება არსებული მინერალური წყლის გათბობის პრობლემა.

აღნიშნული გეგმის განხორციელება სრულიად შეცვლის მენჯის დღევანდელ სახეს და იგი გადაიქცევა ნამდვილ სოციალისტურ კურორტად, მშრომელთა ჯანმრთელობის სამკურნელოდ.

3 ა ვ ა

კურორტ მენჯის კლიმატურ პირობებს განსაზღვრავს კოლხეთის დაბლობის ცენტრის, ზღვისა და სამეგრელოს ქედის სიახლოვე¹.

კურორტის მიკროკლიმატის შექმნაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ჩრდილოეთით მოსაზღვრე ეკის მთას.

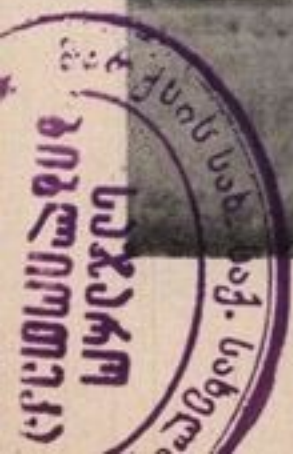
ზღვის სიახლოვე, უპირველეს ყოვლისა, გავლენას ახდენს კურორტის ქარების რეჟიმზე. აქ თავისუფლად აღწევს ზღვის ნიავი, რომლის მოქმედების ქვეშ მენჯი იმყოფება წელიწადის თბილ პერიოდში, ხოლო დღე-ღამის განმავლობაში—დღის უდიდეს ნაწილში. ნიავის სისწრაფე აღწევს 3—4 მეტრს წამში. ამ რაიონში მას მოაქვს სიგრილე და ზღვის კლიმატის ელემენტები, რაც დადებითად მოქმედებს ადამიანის ორგანიზმზე.

მეორე მხრივ, კურორტის რაიონი ექცევა ფიონური ხასიათის ატმოსფერული დინების გავლენის ქვეშ, რომელიც კავკასიონიდან ზღვის მიმართულებით ჰქრის უმთავრესად ზამთრობით, ზოგჯერ ზაფხულობითაც. ეს ქარები მშრალი და თბილია, მათი მოქმედება—ხანგრძლივია. ფიონები ამცირებენ ჰაერის ტენიანობას, რითაც იზრდება კურორტის კლიმატის ღირებულება. მენჯის საშუალო წლიური ტემპერატურა უდრის 14°C : ცივი თვის საშუალო ტემპერატურა შეადგენს $+4^{\circ}$, თბილი თვის $+23^{\circ}$. ზამთრობით ყინვები მეტად იშვიათია; წელიწადში ყინვებიანი დღეების რიცხვი შეადგენს 16. ზოგიერთ წლებში ყინვა— 15° აღწევს. მაქსიმალური ტემპერატურა ზაფხულის თვეებში იშვიათად აღის 40° . ზაფხულიდან ზამთრისაკენ, და პირუკუ, ტემპერატურა თანდათანობით იცვლება. კლიმატური რეჟიმის მიხედვით მენჯი ზღვის ტიპის კურორტია.

¹ კურორტ მენჯის ჰავის დახასიათება მოცემულია დოც. ჭირაქაძის მონაცემების მიხედვით.

მენჯი. ახალი სანატორიუმი.

ქართული
ბიბლიოთეკა

მენჯი. მინერალური წყარო მდინარე ცივის ნაპირზე.

კურორტ მენჯში ატმოსფერული ნალექების წლიური ჯამი აღწევს საშუალოდ 1200—1300 მმ. ნალექთა რაოდენობა ყველაზე მეტია შემოდგომისა და ზამთრის თვეებში, ყველაზე ნაკლები—გაზაფხულსა და ზაფხულში; ნალექი უმთავრესად წვიმების სახით იცის, თოვლი კი ნაკლებად მოდის. წვიმიანი დღეების რიცხვი წელიწადში შეადგენს 145.

მზიანი საათების რიცხვი წლის განმავლობაში უდრის 2.200. ზაფხულობით დღის განმავლობაში საშუალოდ იგი შეადგენს 8—8,5 საათს. ასეთი ხანგრძლივი მზიანობა, სხვა მონაცემებთან ერთად, ხელსაყრელ პირობებს ქმნის მზით მკურნალობისათვის.

საერთოდ, შეიძლება ითქვას, რომ კურორტ მენჯის კლიმატური პირობები მეტად ხელსაყრელია ავადმყოფთა მკურნალობისათვის.

ფლორა და ფაუნა

მენჯის ფლორა და ფაუნა დამახასიათებელია შავი ზღვის სანაპიროსათვის. ეკის ქედი კურორტის ტერიტორიაზე დაფარულია საკმაოდ ხშირი ტყით, რომელიც შედგება უმთავრესად რცხილისაგან. დაბლობში უმთავრესად თხმელაა, მაგრამ აქვე ხშირად გვხვდება სხვა ჯიშის ხეებიც. კლიმატური პირობები მცენარეულობის სუბტროპიკული ჯიშების გაშენების საშუალებას იძლევა. ხშირად ვხვდებით დაფნას, თითქმის ყველა საკარმიდამო ფართობზე გაშენებულია მანდარინის ბაღი, უფრო იშვიათად—ლიმონი და ფორთოხალი. აქა-იქ გაშენებულია ბანანი, რომელსაც ძირითადად დეკორაციული მნიშვნელობა აქვს, რადგან მისი ნაყოფი აქ არ მწიფდება. ქ. ცხაკაიას ქუჩებსა და ბაღებში დარგულია მუდმივმწვანე ქაფურის ხე, ევკალიპტი, პალმები, აგავა, პირამიდული კიპარისები, ტუია, ლერწამი და სხვ.

მენჯის რაიონში დიდი ყურადღება აქვს მიქცეული მევენახეობას; უფრო მეტად გავრცელებულია ვაზის საღვინე ჯიშები. ყველგან იზრდება ხეხილი; ხილი უპირატესად საზაფხულო ჯიშისაა, მსხვილი და წვნიანი. კარგად მწიფდება საზამთრო, ნესვი, სხვადასხვა ჯიშის გოგრა, კიტრი, პამიდორი და სხვ. სიმინდის მოყვანა ფართოდ არის გავრცელებული.

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ დიდი ყურადღება მიექცა ძვირფასი კულტურების მოშენებას. მენჯის მიდამოს მინდვრები დაფარულია ჩაის პლანტაციებით. მეზობელ სოფელ ხორშში არის ეთერ-ზეთოვანი კულტურის საბჭოთა მეურნეობა.

მენჯის მიდამო ღარიბია გარეული ფრინველებით; მოშორებულ სოფლებში გვხვდება ხოხობი, კაკაბი, გარეული იხვი, მწყერი და სხვ. იგივე ითქმის გარეული ცხოველების შესა-

ხედაც. მხოლოდ კოლხეთის ტყეში, რომელიც მენჯს სამხრეთ-აღმოსავლეთით აკრავს, გვხვდება მგელი, ტურა, მელა, გარეული ღორი, შველი; კურდღელი კი ყველგანაა.
მდინარეები მდიდარია თევზით.

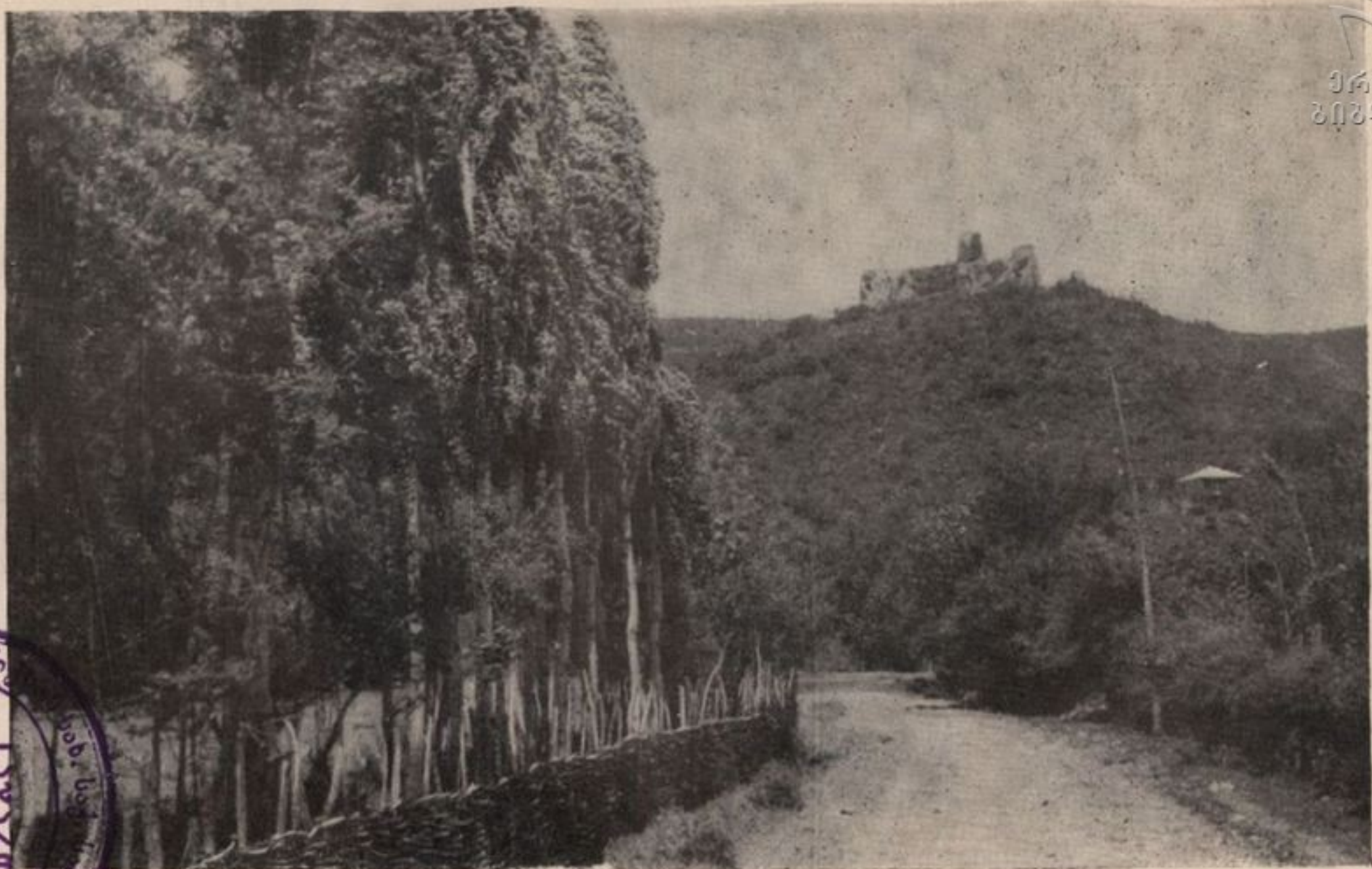
მინერალური წყლების ფიზიკურ-ქიმიური დახასიათება

მენჯის რაიონის პირველ გეოლოგიურ აღწერას და ცნობას მინერალური წყლების შესახებ ვხვდებით 1875 წელს გამოცემულ შრომაში: „Материалы для геологии Кавказа“.¹ შემდეგში სამეგრელოს გეოლოგიური გამოკვლევები, მენჯის ტერიტორიის ჩართვით, წარმოებული იყო გეოლოგების ბ. მეფერტის და ი. კაჭარავას მიერ.

1933 წელს საქართველოს მთავარ საკურორტო სამმართველოს დავალებით კურორტოლოგიის ინსტიტუტის მიერ მენჯის ტერიტორიაზე დაწყებული იყო ჰიდროგეოლოგიური გამოკვლევები (დ. კაჭარავა, მ. ფალავა). მომდევნო წლებში ჩატარებული ჰიდროგეოლოგიური სამუშაოების შედეგად საკმაოდ იქნა შესწავლილი მენჯის რაიონი. 1933 წელს ი. კაჭარავამ ჩატარა გეოლოგიური აგეგმვა კირქვიანი ზოლისა, რომელშიც მოექცა ცაიშის, ბიის, მენჯისა და ნოქალაქევის მინერალური წყლების ფართო ზოლი. ჩატარებული მუშაობიდან გამოირკვა, რომ კოლხეთის ველის დიდ სივრცეზე მოთავსებულია მინერალური წყლის დიდი საბადო, რომელიც ზედაპირზე ამოდის კურორტის უბანში მტკნარი კარსტული წყლის ზემოქმედებით.

მენჯის მინერალური წყლის გამოსავალი იმყოფება მდ. ცივის მარცხენა ნაპირზე. პირველად აღმოჩენილი მინერალური წყალი გამოდიოდა, როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, თვით მდ. ცივის კალაპოტში (№ 1 წყარო); აქვე იყო მოწყობილი პირველი აბაზანა. შემდეგში კი გაკეთდა ბეტონის აუზი და დაგროვილი მინერალური წყალი მილებით მიდიოდა ძველ

¹ С. Симонович, А. Бацевич, А. Сорокин. Материалы для геологии Кавказа, 1875 г., стр. 100—119.

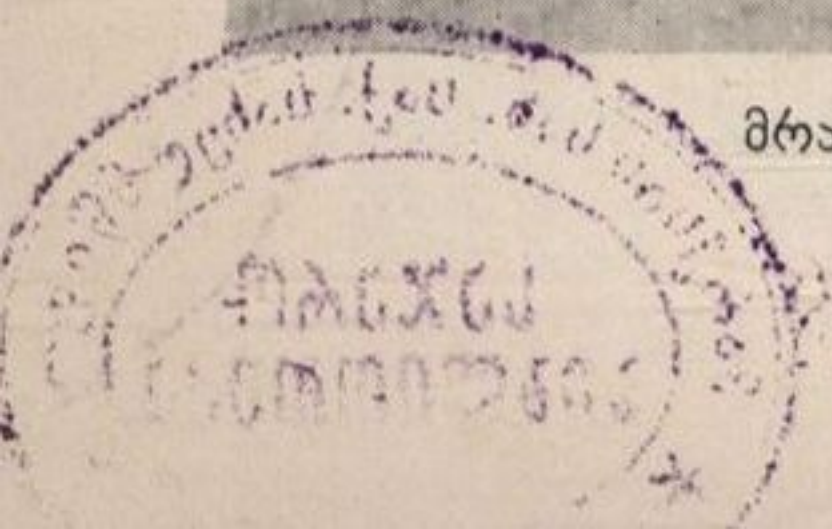
შხეთის ციხე მენჯის მახლობლად.

ბაჩ. 134

მრავალწლიანი ჩინარი ძველ-სენაკში.

სააბაზანო განყოფილებაში; ასე იყო 1946 წლამდე. შემდეგ
გამოსავალი გაუქმებულ იქნა.

№ 2 და № 3 წყაროები მდებარეობს პირველის გვერდით
და ისე, როგორც № 1 წყარო, ხასიათდება მცირე დებიტით.
№ 8 წყარო მდებარეობს კურორტის სამხრეთით, მდინარე
ცივის მარცხენა ნაპირზე. იგი ცნობილია მოსახლეობაში
როგორც „კუჭის წყალი“ და მას ხმარობენ კუჭ-ნაწლავის
ზოგიერთი დაავადების დროს.

№ 4, № 8 და № 10 ჭაბურღილები მდებარეობენ მდ. ცივის
მარცხენა ნაპირზე მინერალური წყლის შემკრებ აუზსა და
წისქვილს შორის.

მინერალური წყლის საერთო დებიტი ამჟამად შეადგენს
200.000 ლიტრს დღე-ღამეში; იგი სრულიად აკმაყოფილებს
კურორტის მოთხოვნილებას.

მინერალური წყლის მთელი საჭირო რაოდენობა გროვდება
შემკრებ აუზში და აქედან ტუმბოს საშუალებით ადის 13
მეტრის სიმაღლეზე მოწყობილ ხის კასრებში. აქედან წყალი
თვითღინებით მიდის საქვაბე განყოფილებაში, სადაც თბება
ხის „ბოლერებში“, შედის სააბაზანო შენობაში და ნაწილ-
დება კაბინებში.

მომავალში გათვალისწინებულია მინერალური წყლის
ექსპლოატაციის ზემოაღწერილი წესის შეცვლა; განზრახულია
მინერალური წყლის მთელი რესურსის თავის მოყრა სააბა-
ზანო განყოფილების ეზოს ღრმა ჭაბურღილში და მისი გათ-
ბობა ბუნებრივი ცხელი წყლით, რომელიც მიღებული იქნება
იქვე დიდი სიღრმიდან.

შენჯის წყალი ეკუთვნის სამკურნალო მინერალურ წყლებს.
მედიცინაში წყალს მაშინ უწოდებენ მინერალურს, როდესაც
მისი ერთი ლიტრი შეიცავს არანაკლებ 1 გრამ მკვრივ ნივთი-
ერებას. ნაკლები მინერალიზაციის შემთხვევაშიც შეიძლება
წყალს ეწოდოს მინერალური, თუ მასში გახსნილია ძლიერ-
მოქმედი ნივთიერება, როგორიცაა, მაგალითად, დარიშხანა,
რკინა, რადიაქტიური ნივთიერებები ან თუ იგი შეიცავს
აირს—ნახშირორჟანგს, გოგირდწყალბადს და სხვ.

ითვლება აგრეთვე მინერალურად, თუნდაც მისი მინერალური შემადგენლობა უმნიშვნელო იყოს, იმ შემთხვევაში, როდესაც მისი ბუნებრივი ტემპერატურა აღემატება 20° .

მენჯის მინერალური წყალი ეკუთვნის გოგირდწყალბადიანი ქლორ-ნატრიუმიანი წყლების ჯგუფს; ის შეიცავს გოგირდწყალბადს 40—70 მგ რაოდენობით ერთ ლიტრ წყალში, რაც სავსებით საკმარისია სამკურნალო მიზნებისათვის. მასში არის სხვა აირებიც—აზოტი, ნახშირორჟანგი, მეთანი. მენჯის წყალი თითქმის არ შეიცავს სულფატებს—გოგირდმჟავა მარილებს. წყლის მინერალიზაცია (ე. ი. სხვადასხვა მარილის რაოდენობა ერთ ლიტრ წყალში) უდრის 5—14 გრამს. წყლის ტემპერატურა ცალკე წყაროების მიხედვით მერყეობს 17-დან 22° -მდე. მინერალური წყლის რადიაქტიობა აღწევს 1,8-დან 3,8 მახეს ერთეულამდე.

მენჯის მინერალური წყლის პირველი ანალიზი ეკუთვნის ქიმიკოს რ. კუპცისს (1927 წ.), რომელმაც მას ქიმიური შემადგენლობის მიხედვით „საქართველოს მაცესტა“ უწოდა. მომდევნო წლებში ამ წყლის ანალიზი გაკეთებული აქვს პროფ. შალამბერიძეს, დოც. შარაშენიძეს. შემდეგ წყლის ქიმიურ შემადგენლობას და ფიზიკურ თვისებებს სისტემატურად თვალყურს ადევნებდა საქართველოს სსრ კურორტოლოგიის ინსტიტუტი. მენჯის მინერალური წყალი მრავალჯერ აქვს შესწავლილი ქიმიკოს ვ. ულუხანოვს.

ქვემოთ მოგვყავს მენჯის მინერალური წყლის ფიზიკურ-ქიმიური გამოკვლევის შედეგები (ულუხანოვის მიხედვით) და მენჯისა და მაცესტის მინერალური წყლების შემადგენლობის შედარებითი ცხრილი (რ. კუპცისის გამოკვლევის მიხედვით).

როგორც მოყვანილი ცხრილებიდან ჩანს, მენჯის მინერალური წყალი ქიმიურ-ფიზიკური თვისებების მხრივ წარმოადგენს მაცესტის ანალოგს. თუმცა მენჯის წყალში გოგირდწყალბადი, მაცესტასთან შედარებით, მცირეა, მაგრამ, როგორც მრავალი დაკვირვება გვიჩვენებს, გოგირდწყალბადის ასეთი რაოდენობაც საკმარისია სამკურნალო ეფექტისათვის.

მენჯის მინერალური წყლების ანალიზი

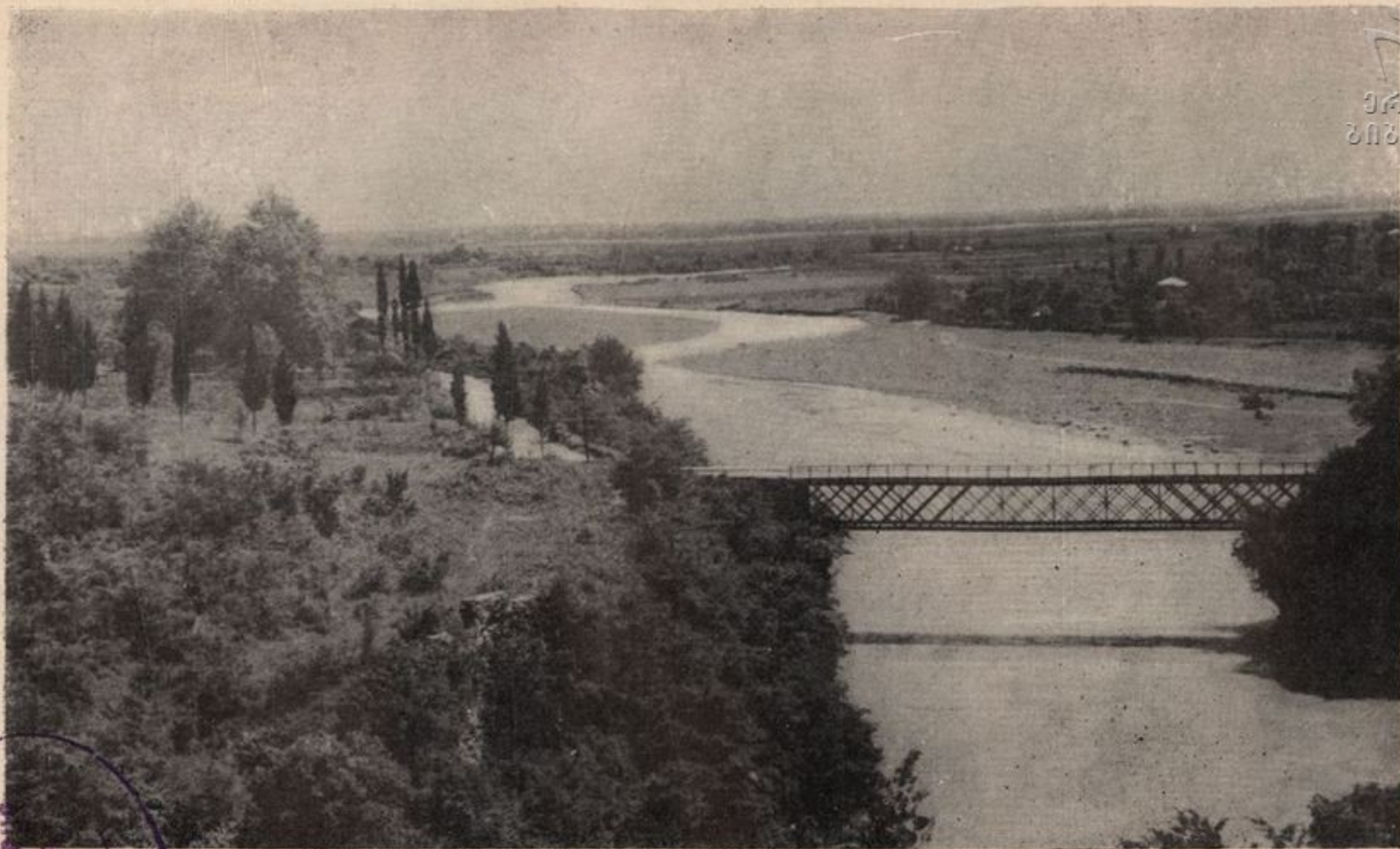
იონები	კაბურღილი № 4			კაბურღილი № 10		
	გრ. 1 ლიტ.	მ/მკვ	მ/მკვ ‰	გრ 1 ლიტ.	მ/მკვ	მგ/მკვ ‰
ამონიაკი NH_4	0,0025	0,14	0,15	0,0050	0,27	0,21
კალიუმი K	0,0331	0,84	0,92	0,11 0	2,94	2,29
ნატრიუმი Na'	1,8493	80,44	88,22	2,6414	114,86	89,23
კალციუმი Ca'	0,1201	5,99	6,57	0,1222	6,11	4,74
მაგნიუმი Mg''	0,0452	3,72	4,08	0,0522	4,29	3,34
რკინა Fe	0,0015	0,05	0,06	0,0070	0,25	0,19
	—	91,18	100	—	128,72	100
ქლორი Cl''_4	2,9786	84,00	92,16	4,2821	120,76	98,91
სულფატი SO''_4	0,0051	0,10	0,11	0,0046	0,09	0,07
ბრომი Br'	—	—	—	0,0052	0,06	0,05
იოდი J'	0,004	0,003	—	0,0018	0,01	0,01
ჰიდროკარბონატი HCO_3'	0,4300	7,05	7,73	0,1758	7,80	6,06
	—	91,153	100	—	128,72	100
ალუმინის ჟანგი Al_2O_3	0,0100	—	—	0,0062	—	—
კაჟის მჟავა H_2SiO_3	0,0488	—	—	0,0461	—	—
საერთო ტიტრირე- ბული გოგირდი გამოხატული H_2S .	0,0310	—	—	0,0415	—	—
მშრალი ნარჩენი .	5,3250	—	—	7,5315	—	—
კურლოვის $\frac{\text{Cl}'92}{\text{Na}88}$ t 18,9°C H_2SO_4 0,415 M 7,7 $\frac{\text{Cl}'94}{\text{Na}89}$ t 20,5°C						

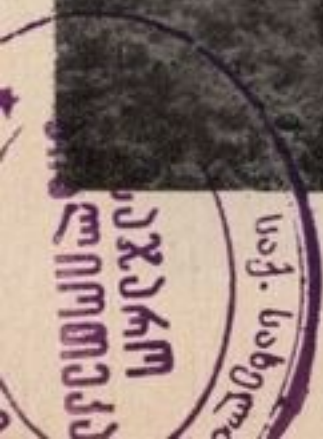
მენჯისა და მაცესტის მინერ. წყლების შედარებითი ტაბულა

იონები	მენჯი კაბურღილი № 11			მაცესტა, კაბურღი. № 4		
	ანალიტიკოსი ვ. ულუხანოვი			ანალიტიკოსი ვ. ბახმანი		
	გრ.	მ/გვვ	მ/გვვ %	გრ.	მ/გვვ.	მ/გვვ %
ქლორი Cl'	7,8898	222,500	93,31	7,3060	206,03	95,03
ბრომი Br'	0,0125	0,156	0,06	0,0222	0,28	0,13
იოდი J'	0,0020	0,016	0,01	0,0011	0,01	—
სულფატი SO ₄ '	0,0032	0,066	0,03	0,0024	0,07	0,03
სულფიტი SO ₃ "	0,0004	0,010	0,005	0,0002	0,005	—
თიოსულფატი S ₂ O ₃	0,0005	0,009	0,005	0,0010	0,02	0,01
ჰიდროსულფიდი HS'	0,0300	0,907	0,39	0,1107	3,25	1,60
ჰიდროკარბონატი HCO ₃	0,4495	7,267	3,19	0,4285	7,02	3,20
	—	231,031	100	—	216,79	100
ამონიუმი NH ₄ "	0,0025	0,138	0,06	0,0101	0,56	0,20
კალიუმი K"	0,2020	5,166	2,23	0,1794	4,59	2,10
ნატრიუმი Na"	4,7660	207,244	89,70	3,8240	166,28	76,70
კალციუმი Ca"	0,1836	9,162	3,97	0,5771	28,80	13,30
მაგნიუმი Mg"	0,1110	9,128	3,95	0,2014	16,56	7,60
რკინა Fe"	0,0054	0,123	0,09	—	—	—
	—	231,031	100	—	216,79	100
ალუმინის ჟანგი	0,0062	—	—	—	—	—
კაჟის მჟავა	0,0555	—	—	0,0148	—	—
მეტაბორული მჟავა	0,0020	—	—	—	—	—
ნახშირის ანდრიდი	0,0633	—	—	0,1140	—	—
გოგირდწყალბადი						
თავისუფალი	0,2296	—	—	0,1557	—	—
	13,8150	—	—	12,9196	—	—
საერთო ტიტრირე- ბული გოგირდი გა- მოხატული H ₂ S-ში	0,0610	—	—	0,2697	—	—

კურლოვის ფორმულა H₂S 0,061M 13,8 $\frac{Cl' 96}{Na 90} t 21,7^{\circ}$ H₂S 0,156 M 12,7 $\frac{Cl' 59}{Na 77} t 26,4^{\circ}$

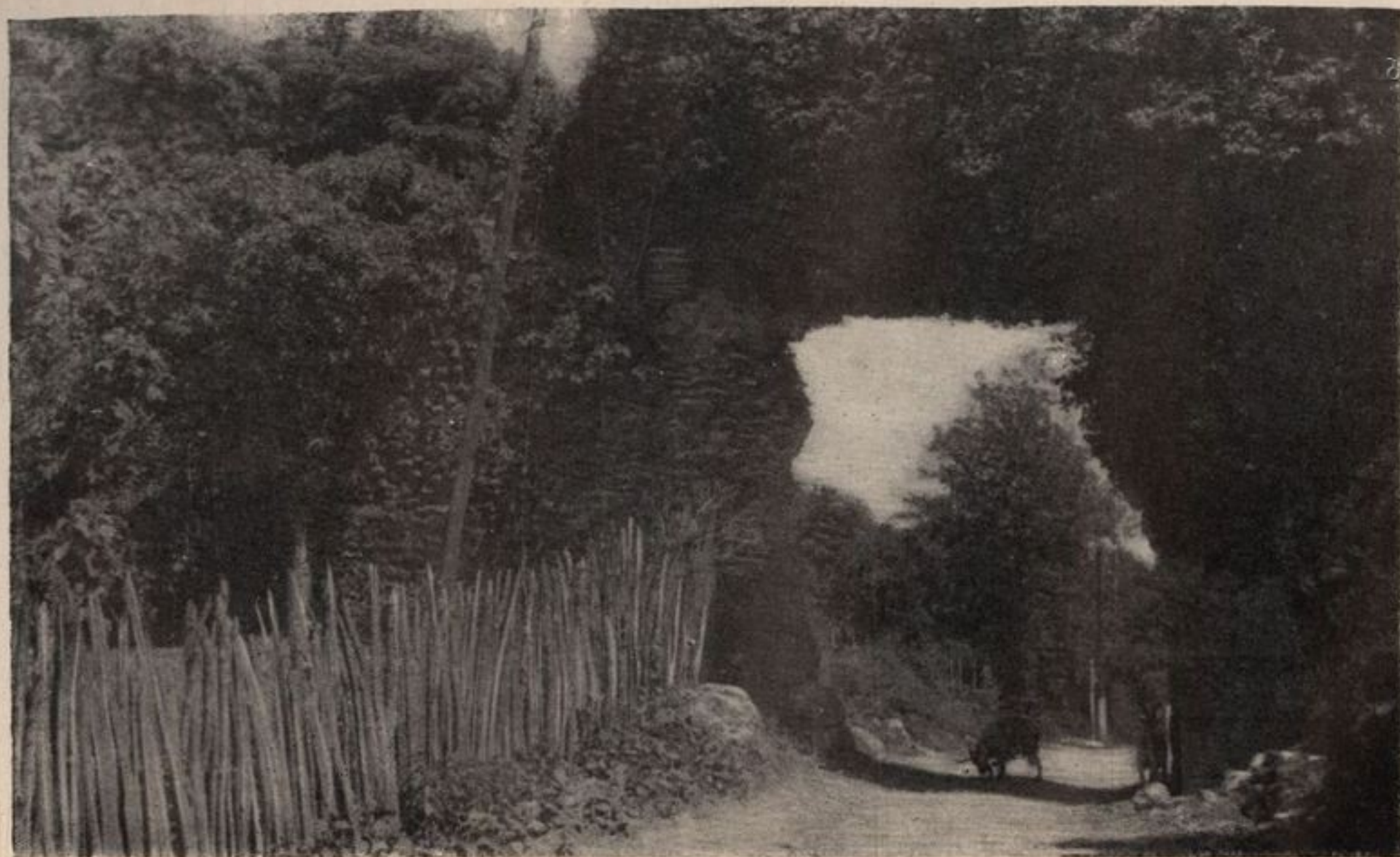

მდინარე ტეხურის დაბლობის ხედი.

ქართული
ბიბლიოთეკა

ძველი ციხის კედელი ნოქალაქეში.

- მაგალითად, სადიკოვის დაკვირვებით, წყალი შეიძლება ჩაითვალოს მინერალურად და სამკურნალოდ, თუ ერთი ლიტრი შეიცავს 20—30 მგ გოგირდწყალბადს; პროფ. კურლოვის მიხედვით ეს ციფრი შეიძლება უფრო ნაკლებიც იყოს—10 მგ და წყალს მაინც სამკურნალო თვისება ჰქონდეს.

თავისუფალი გოგირდწყალბადი წარმოადგენს აირს, რომელიც შედგება წყალბადის ორი ატომისაგან და გოგირდის ერთი ატომისაგან; მისი ქიმიური ფორმულაა H_2S . ლაყე კვერცხის სუნი, რომელიც ვრცელდება ასეთი წყაროს ირგვლივ, დაკავშირებულია გოგირდწყალბადთან.

მენჯის მინერალური წყლის წარმოშობის შესახებ ჯერ-ჯერობით შეიძლება გამოთქმულ იქნეს მხოლოდ დაუსაბუთებელი მოსაზრება. საზოგადოდ, ბუნებაში ცნობილია გოგირდწყალბადის ორგვარი წარმოშობა: როდესაც იგი წარმოიშვება ქიმიური გზით დედამიწის სიღრმეში და იქიდან სხვადასხვა ნაპრალებით ამოვა მის ზედაპირზე. მეორე გზა წმინდა ბიოლოგიურია: ერთგვარი მიკროორგანიზმები ე. წ. მიკროსპირები ზღვის სიღრმეში განუწყვეტლივ შლიან ზღვის წყლის გოგირდმჟავა მარილებს და აქცევენ გოგირდწყალბადად; ეს აირი კი ნაპრალებით აღწევს დედამიწის ზედაპირს. მაცესტის გოგირდწყალბადიანი მინერალური წყლების წარმოშობის შესახებ ზოგიერთი დასაშვებად თვლის, რომ მაღლობის ატმოსფერული ნალექები ჩადის დედამიწის სიღრმეში, აქ ხანგრძლივი ფიზიკურ-ქიმიური და ბიოქიმიური პროცესების შედეგად ითვისებს მარილებს და აირებს და შემდეგ ზედაპირზე ამოდის ნაპრალების საშუალებით. ეს პროცესი განუწყვეტლივ გრძელდება. შესაძლებელია მენჯის გოგირდწყალბადი ასეთივე წარმოშობისაა, რადგან მას მაცესტასთან ბევრი მსგავსება აქვს.

სამკურნალო ფაქტორები

ამა თუ იმ კურორტზე მკურნალობის შედეგად მიღებული თერაპიული ეფექტი წარმოადგენს მრავალი სამკურნალო ფაქტორის ერთობლივი (კომპლექსური) მოქმედების შედეგს.

კურორტის სამკურნალო ფაქტორებს ეკუთვნის: კლიმატი, მინერალური წყლის, ტალახის და ზღვის აბაზანები, მდინარე-ში ბანაობა, მზის და ჰაერის აბაზანები, მინერალური წყლის სმა, აგრეთვე სამკურნალო კვება, სამკურნალო ფიზკულტურა და სხვ. ჩამოთვლილ ფაქტორთა უმრავლესობა გააჩნია ყოველ კურორტს, მაგრამ წამყვანი სამკურნალო მნიშვნელობა აქვს ერთს ან რამდენიმე მათგანს. მაგალითად, ბორჯომი ძირითადად განთქმულია თავისი იშვიათი მინერალური სასმელი წყლით, ასევეა ჯავა, საირმე, სკური; რადიაქტიურმა წყაროებმა წყალტუბოს მსოფლიო სახელი მოუხვეჭეს; ახტალა ცნობილია თავისი სამკურნალო ტალახით; ბაკურიანი, ცემი, წალვერი, აბასთუმანი, ბახმარო, ლებარდე ცნობილი არიან, როგორც იშვიათი სამთო კლიმატური კურორტები; ამ კურორტებზე მკურნალობის დადებითი ეფექტი მრავალი სამკურნალო ფაქტორის კომპლექსური მოქმედების შედეგია. მიუხედავად ამისა, ამ ფაქტორთა შორის შეგვიძლია გამოვყოთ რამდენიმე ფაქტორი, რომელთაც წამყვანი როლი ენიჭებათ ავადმყოფთა მკურნალობის საქმეში. ეს ფაქტორები წარმოადგენენ კურორტის სპეციფიკას და ძირითადი ყურადღება მათ მაქსიმალურ გამოყენებას ექცევა.

ამ ფაქტორების ზეგავლენით ხდება ორგანიზმის „გადახალისება“, „გამაგრება“, მისი დამცველი ძალების გაძლიერება, შრომისუნარიანობის მომატება და სხვა, რასაც მოყვება ავადმყოფის განკურნება, დაავადების შეჩერება, ან შენელება.

თავისთავად იბადება კითხვა: როგორ, რა გზით მოქმედებს სამკურნალო ფაქტორები ორგანიზმზე?

ამ კითხვაზე პასუხის გაცემისათვის, საჭიროა მოკლედ შევეხოთ ადამიანის ფიზიოლოგიის ზოგიერთ საკითხს და დიდი რუსი ფიზიოლოგის ივანე პავლოვის შრომებს.

ი. პავლოვი განიხილავს ორგანიზმს, როგორც ერთიან, მთლიან სისტემას როგორც თავისი აღნაგობის, ისე ცხოველმოქმედების მხრივ. მთლიანობა შეეხება არა მარტო ორგანიზმის ცალკეულ სისტემებს, არამედ გარემოსთან დამოკიდებულებასაც. ეს კავშირი და ურთიერთდამოკიდებულება მყარდება ნერვული სისტემის საშუალებით; ამასთან, წამყვან როლს ასრულებს თავის ტვინის ქერქი. მას განუწყვეტლივ მოსდის სიგნალები ურიცხვი ნერვული აპარატის ე. წ. რეცეპტორებიდან (ორგანიზმის სხვადასხვა ნაწილებიდან—ინტერორეცეპტორების საშუალებით, გარე სამყაროდან—ექსტერორეცეპტორების საშუალებით). მოსული სიგნალების შედეგად, თავის ტვინი აწესრიგებს ორგანიზმის მოქმედებას, მისი ყველა ნაწილის შეთანხმებულ მუშაობას. ამასთანავე, შინაგან ორგანოებში ვითარდება ცვლილებები, რომელთა შედეგად მყარდება ორგანიზმის მიზანშეწონილი შეგუება გარე სამყაროსთან.

კურორტული ფაქტორები ორგანიზმზე მოქმედებენ ამ ინტერო-და ექსტერორეცეპტორების საშუალებით.

კურორტის მშვენიერი ბუნება, თვალწარმტაცი ხედები, ბუმბერაზი მთები, თვალუწვდენელი ზღვის სივრცე მოქმედებს ორგანიზმის მხედველობის ორგანოს რეცეპტორებზე, რომელიც გაღასცემს სიგნალებს თავის ტვინის ქერქს და დამამშვიდებელ გავლენას ახდენს ადამიანის ორგანიზმზე. ასევე მოქმედებს ადამიანის სმენის ორგანოს საშუალებით მთის მდინარეების და ნაკადულების ჩუხჩუხი, ტყეში და ბაღებში ფოთლების სასიამოვნო შრიალი. ფიზიკურად ჯრიამული და სხვ.

ამრიგად, კურორტზე მკურნალობის დადებითი ეფექტი წარმოადგენს კურორტული ფაქტორების ერთობლივი გავლენის შედეგს თავის ტვინის ქერქზე და აქედან მთელ ორგანიზმზე.

მენჯი ეკუთვნის იმ კურორტთა რიცხვს, რომელთაც მრავალი სამკურნალო ფაქტორი გააჩნიათ; მაგრამ ყურადღებას იგი იპყრობს მინერალური გოგირდწყალბადიანი წყლით.

საზოგადოდ, გოგირდის დიდი მნიშვნელობა აქვს ორგანიზმისათვის; ის შედის ცილოვან ნივთიერებათა შემადგენლობაში; ცილა კი ცოცხალი უჯრედის საფუძველია. გოგირდი ორგანიზმში ჩვეულებრივად შედის საჭმელთან ერთად, ძირითადად ორგანული ნაერთებისა და აგრეთვე არაორგანული მარილების სახით. ნაწლავებიდან გოგირდი შეიწოვება და ხმარდება ორგანიზმს; დადგენილია, რომ ზოგიერთი დაავადების დროს (რევმატიზმი, ათაშანგი) ორგანიზმი კარგავს გოგირდის დიდ რაოდენობას და იგი განიცდის „გოგირდით სიღარიბეს.“ ასეთ შემთხვევებში გოგირდის აბაზანები ავსებენ ამ დანაკარგს, აწესრიგებენ გოგირდის ცვლას. მენჯის აბაზანების მიღების დროს უეჭველად ხდება ორგანიზმის მიერ გოგირდის შეთვისება, მაგრამ უფრო მეტი მნიშვნელობა აქვს თვით გოგირდწყალბადის აირის გავლენას ორგანიზმზე.

გოგირდწყალბადიანი აბაზანის მიღების დროს ადამიანს, როგორც წესი, უვითარდება „გაწითლების რეაქცია“; აბაზანაში ყოფნის 2—3 წუთის შემდეგ კანზე ჩნდება სიწითლე, რომელიც თანდათანობით ძლიერდება და 10—12 წუთის შემდეგ აღწევს მაქსიმუმს. ამავე დროს ადამიანი წყლის ტემპერატურაზე უფრო მეტ სითბოს შეიგრძნობს. აბაზანიდან ამოსვლის შემდეგ სიწითლე ჩქარა იწყებს კლებას და 3—4 წუთის შემდეგ სრულებით ქრება.

უნდა აღინიშნოს, რომ ასეთივე ხასიათის, მაგრამ ნაკლები ინტენსივობის რეაქციას იწვევს ნახშირმჟავა აბაზანებიც.

„გაწითლების რეაქცია“ გამოწვეულია გოგირდწყალბადით, ხოლო მისი ინტენსივობა დამოკიდებულია ამ აირის კონცენტრაციისაგან. ამავე დროს მნიშვნელობა აქვს წყლის ტემპერატურას და აბაზანის ხანგრძლიობას. რასაკვირველია, მხედველობაში უნდა იყოს მიღებული თვით ორგანიზმის თავისებურებანიც.

როდესაც გოგირდწყალბადის კონცენტრაცია ერთ ლიტრ წყალში არ აღემატება 66—70 გ, „გაწითლების რეაქცია“ შეიძლება არც კი იქნეს გამოხატული; მაგრამ, როგორც დამტკიცებულია, გოგირდწყალბადიანი აბაზანები თავის ეფექტიანობას არ კარგავენ ამ აირის კიდევ უფრო ნაკლები რაოდენობით შემცველობის დროსაც.

გაწითლების რეაქციის განვითარებაში გარკვეული მნიშვნელობა აქვს მინერალური წყლის სხვა შემადგენელ ნაწილებსაც, განსაკუთრებით სუფრის მარილს. მენჯის ერთ ლიტრ მინერალურ წყალში სუფრის მარილის რაოდენობა შეადგენს 8,4 გ, რაც ფიზიოლოგიური ხსნარის კონცენტრაციას უდრის. დაკვირვება გვიჩვენებს, რომ ასეთ ხსნარში გოგირდწყალბადის მოქმედება ძლიერდება. თუ ადამიანს გაუკეთებთ გოგირდწყალბადის ერთი და იგივე რაოდენობის შემცველ უბრალო წყლისა და ზღვის წყლის აბაზანას, უკანასკნელი უფრო ძლიერ გაწითლების რეაქციას გამოიწვევს, ვიდრე პირველი.

დამტკიცებულია, რომ აბაზანების მიღებისას, გოგირდწყალბადი ორგანიზმში ხვდება კანის გზით და აგრეთვე სასუნთქი გზებითაც, ვინაიდან სააბაზანო შენობის ჰაერი ყოველთვის შეიცავს აირის ამა თუ იმ რაოდენობას.

ორგანიზმში კანიდან გოგირდწყალბადის შესვლის შესაძლებლობა დამტკიცებული იყო ცხოველებზე ჩატარებული ცდებით (ვერზილოვი). შინაურ კურდღლებს კანქვეშ სხვადასხვა სიღრმეზე წინასწარ უდებდნენ ვერცხლის პატარა ფირფიტებს. კანის შეხორცების შემდეგ კურდღლებს ათავსებდნენ მაცესტის გოგირდწყალბადიან აბაზანაში და შემდეგ სინჯავდნენ ვერცხლის ფირფიტებს. კანქვეშ ჩაკერილი ფირფიტები გოგირდწყალბადის ზეგავლენით გაშავებული აღმოჩნდა.

კანიდან გოგირდწყალბადის შეწოვის ფაქტი დამტკიცებული იყო შემდეგი დაკვირვებითაც. ადამიანს წინდაწინ უკეთებდნენ ნილას, რაც სავსებით გამორიცხავდა სასუნთქი გზით გოგირდწყალბადის შესვლის შესაძლებლობას ორგანიზმში. შემდეგ ნილაბიან ადამიანს სვამდნენ გოგირდწყალ-

ბადიან აბაზანაში და სინჯავდნენ მის მიერ ამოსუნთქულ ჰაერს. ჰაერში პოულობდნენ ამ აირს. ცხადია, გოგირდწყალბადი იქ შესაძლებელია მოხვედრილიყო მხოლოდ კანიდან შეწოვის შემდეგ.

აქედან აშკარაა, რომ როგორც მაცესტაში, ისე ანალოგიურ კურორტებზე (მათ შორის მენჯშიც) აბაზანების მიღების დროს ორგანიზმში გოგირდწყალბადი შედის კანიდან.

ორგანიზმში გოგირდწყალბადის სასუნთქი სისტემით მოხვედრის შესაძლებლობა საკმარისად დიდია, რადგან ფილტვებს დიდი სასუნთქი ფართობი აქვთ. ეს ფართობი უდრის დაახლოებით 100 მ², ე. ი. 70-ჯერ მეტია, ვიდრე მთელი სხეულის ზედაპირი. ადამიანის სუნთქვის დროს ამ ვრცელ ფართობს უშუალოდ ეხება გოგირდწყალბადით გაჟღენთილი სააბაზანო შენობის ჰაერი.

გოგირდწყალბადი ორგანიზმიდან გამოიყოფა ამოსუნთქულ ჰაერთან ერთად და აგრეთვე თირკმლების საშუალებით, მაგრამ უკვე არა აირის, არამედ მარილების — სულფატების სახით.

გოგირდის ნაწილაკებს ორგანიზმი იყენებს თავისი მიზნებისათვის, განსაკუთრებით გოგირდის ნაკლებობისას, რასაც ადგილი აქვს ზოგიერთი დაავადების დროს.

გოგირდწყალბადიანი აბაზანებით მკურნალობის ეფექტში, გოგირდწყალბადის გარდა დიდი მნიშვნელობა აქვს, უპირველეს ყოვლისა, წყლის ტემპერატურას; თბილი აბაზანები ამშვიდებენ ნერვულ სისტემას, რეცეპტორები კანიდან გადასცემენ იმპულსებს თავის ტვინის ქერქს, რის შედეგადაც უმჯობესდება ძილი, ორგანოებისა და ქსოვილების მუშაობა და სხვ. მეორე მხრივ, მნიშვნელოვანია წყლის ჰიდროსტატიკური დაწოლა სხეულზე, რაც გავლენას ახდენს ორგანიზმში სისხლის განაწილებაზე, სისხლის წნევაზე, სუნთქვაზე და, მაშასადამე, მთელ ორგანიზმზე.

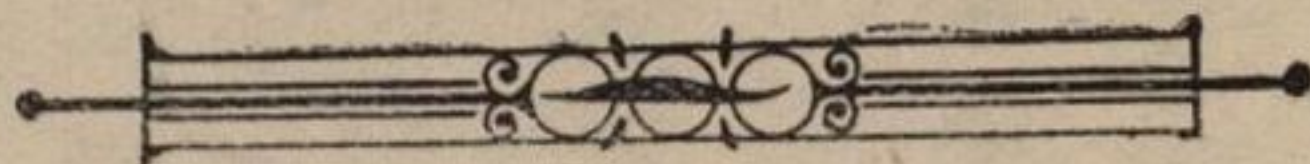
მენჯის აბაზანები იწვევს ბალნეოლოგიურ რეაქციებს. ეს საკითხი შესწავლილია ა. ჟღენტის მიერ (1935 წ.). გამოირკვა, რომ მენჯის აბაზანებით მკურნალობის დროს შემთხვევათა

68% აღინიშნება საშუალო ან სუსტი ხარისხის ბალნეოლოგიური რეაქცია, რომელიც უმრავლეს შემთხვევაში იწყება მეოთხე-მეხუთე აბაზანის შემდეგ, გრძელდება 2—3 დღე და სრულებით ქრება მეშვიდე-მერვე აბაზანის მიღების შემდეგ.

ბალნეოლოგიურ რეაქციას ახასიათებს ავადმყოფობის ნიშნების ერთგვარი გამწვავება: ტკივილის მომატება დაავადებულ სახსრებში, თავის ტკივილი, უძილობა, უმადობა, თავბრუ, ცუდი გუნებგანწყობა და სხვ.

ა. ჟღენტის დაკვირვებით, მენჯის გოგირდწყალბადიანი აბაზანებით გამოწვეულ ბალნეოლოგიურ რეაქციას დადებითი პროგნოზული მნიშვნელობა აქვს.

მენჯის აბაზანების სამკურნალო მოქმედება სხვადასხვა დაავადების დროს

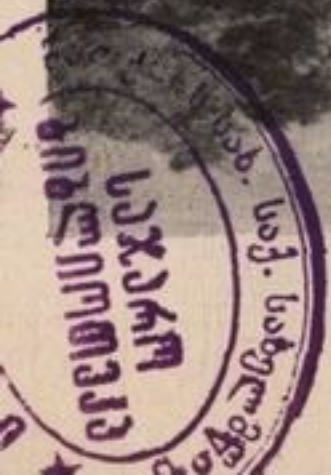
გულისა და სისხლძარღვთა სისტემის დაავადებები. როგორც ცნობილია, ამ სისტემის ცენტრალურ ორგანოს წარმოადგენს გული, რომელიც აწარმოებს სისხლის მიმოქცევას მთელ ორგანიზმში. გულის მუშაობას აწესრიგებს ცენტრალური ნერვული სისტემა პერიფერიული ნერვული სისტემის მეშვეობით.

გულიდან გამოდის სისხლის ძარღვები—არტერიები და შედის სისხლის ძარღვები — ვენები. გულიდან გამოსული სისხლის ძარღვები—ე. წ. არტერიები ტოტიანდება პატარა შტოებად და ბოლოს ადამიანის თმაზე უფრო წვრილი ხდება (ე. წ. კაპილარები). კაპილარები ორგანიზმში არის ყველგან. კაპილარებად დატოტიანების შემდეგ იწყება უკუმოვლენა ე. ი. კაპილარების შეერთება; ამის შედეგად წარმოქმნილ სისხლის ძარღვებს უწოდებენ ვენებს. წვრილი ვენები უერთდება ერთმანეთს, თანდათანობით მსხვილდება და ბოლოს წარმოქმნის ორ დიდ ვენას, რომლებიც გულში შედის.

არტერიებში იმყოფება ე. წ. არტერიული სისხლი, რომელიც დატვირთულია ორგანიზმის სასიცოცხლო პროცესებისათვის საჭირო საკვები მასალით (ჟანგბადი, ცილა, ცხიმი, ნახშირწყლები, მარილები, ჰორმონები, ვიტამინები და სხვა); კაპილარებში სისხლის გასვლის დროს, სადაც საგრძნობლად შენელებულია სისხლის მიმოქცევის სისწრაფე, ეს მასალა გადაეცემა უჯრედებს; სამაგიეროდ, აქვე, სისხლში გადადის ორგანიზმისათვის უვარგისი ნივთიერებანი, რომლებიც წარმოიშვა სა-

მდინარე ტეხური „მუკოტახილის“ მახლობლად.

მდინარე ტეხური ეკის ქედის ვიწროებში. მწვერვალზე ჩანს ქალაქ
ეას (კოლხიდის მეფის აეტის რეზიდენციის) ნაშთი.

კვები მასალის ათვისების შედეგად და ორგანიზმისათვის
ჭირო აღარ არის.

სისხლის გაწმენდა ხდება თირკმლების, კანისა და ფილტვე-
ბის საშუალებით.

ნივთიერებათა ცვლა ორგანიზმში მიმდინარეობს მისი სი-
ცოცხლის მთელ მანძილზე. ესა თუ ის ცვლილება შეიძლება
შეეხოს მხოლოდ პროცესის ინტენსივობას, რაც დამოკიდე-
ბულია ორგანიზმის მოთხოვნილებებისაგან მის სხვადასხვა
მდგომარეობაში ყოფნის დროს (გაძლიერებული მუშაობა,
დასვენებული მდგომარეობა, ძილი და სხვა).

ნივთიერებათა ცვლა შეუძლებელია სისხლის შეუწყვეტელი
მიმოქცევის გარეშე. თუ რომელიმე ორგანო ნაკლები რაოდე-
ნობით ღებულობს სისხლს, ვიდრე მას ესაჭიროება, მისი
შრომის უნარი მცირდება. სისხლის მიწოდების შეფერხების
შემთხვევაში ორგანო მალე დაიღუპება, თუ სწრაფად არ იქნა
აღდგენილი სისხლის მიმოქცევა.

თავის ტვინის ქერქის მეშვეობით სისხლის განაწილება
ორგანიზმში მეტად მიზანშეწონილად ხდება. ყოველი ორგანო
ღებულობს იმდენ სისხლს, რამდენიც საჭიროა მისთვის
ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში. გაძლიერებული მუშაობის
დროს ორგანო ღებულობს მეტ სისხლს და, მაშასადამე, მეტ
საკვებ ნივთიერებას, ე. ი. „გაძლიერებულ ულუფას“; ამავე
დროს, მოჭარბებული სისხლით უფრო კარგად ხდება უვარგისი
ნივთიერების მოშორება, რომელიც გაძლიერებული მუშაობის
დროს უფრო მეტი რაოდენობით წარმოიშობა. გული, რომე-
ლიც ამარაგებს ორგანიზმის ყველა ნაწილს სისხლის საჭირო
რაოდენობით, თვითონაც საჭიროებს სისხლს თავისი მიმდინა-
რე მუშაობის შესაბამისად. ჩვეულებრივ პირობებში გულს
ერთ წუთში საშუალოდ 70-ჯერ უხდება შეკუმშვა და ამდებ-
ჯერვე გაშლა. ორგანიზმის სიცოცხლის მთელ მანძილზე გული
შეუჩერებლად მუშაობს. როდესაც სხვა ორგანოები სრულიად
წყვეტენ ან ძლიერ ამცირებენ მუშაობას (მაგალითად, ძილის,
ან დასვენების დროს), გულიც ანელებს შეკუმშვის ტემპს და
ისვენებს, იკრებს ენერგიას. მაგრამ, როდესაც გული ავად-

დება, ან ძლიერ დაიღლება ასეთი შესვენება არ არის საკმა-
რისი მისი შრომისუნარიანობის აღსადგენად. მსგავს შემთხვე-
ვებში საჭირო ხდება გულის გამაგრება სხვადასხვა საშუალე-
ბით. ამ საშუალებებს მიზნად აქვს გულის სათადარიგო ძალის
გამოყენება, ან გულის კუნთისათვის მუშაობის ისეთი პირო-
ბების შექმნა, რომელიც მაქსიმალურად გაუადვილებს მას
თავისი დანიშნულების შესრულებას; უფრო ხშირად დახმა-
რების ორივე ხერხს ერთდროულად მიმართავენ.

ბალნეოლოგიურ კურორტებზე იმ ავადმყოფთა მკურნალო-
ბის დროს, რომელთაც დაავადებული აქვთ გული და სისხლ-
ძარღვთა სისტემა, ყურადღებას აქცევენ უმთავრესად გულის
ენერგიის ეკონომიურ ხარჯვას, მისი მუშაობის პირობების
შემსუბუქებას, გულის კუნთის კვების გაუმჯობესებას.

ამ პრინციპზე აგებული მკურნალობა ყველაზე უფრო ფარ-
თოდ შესაძლებელია ისეთ კურორტებზე, სადაც არის გოგირდ-
წყალბადიანი, ნახშირმჟავა ან რადიაქტიული თერმული წყლე-
ბი (მენჯი, მაცესტა, კისლოვოდსკი, წყალტუბო და სხვ.).

მენჯის გოგირდწყალბადიანი აბაზანის მიღების დროს მაჯა
იშვიათდება, ე. ი. გული უფრო ნელი ტემპით მუშაობს,
იშვიათად იკუმშება და იშლება და ამგვარად ისვენებს, ნაკლებ
ენერგიას ხარჯავს, რადგან მისი ყოველი შეკუმშვა დაკავშირე-
ბულია ენერგიის ხარჯვასთან.

გარდა ამისა, შეკუმშვის შენელებასთან ერთად, ხანგრძლივ-
დება გულის გაშლის (დიასტოლის) ხანა, რის გამო გულის
ღრუები უკეთესად ივსება სისხლით; თვით გულის კუნთისა-
თვის საკუთარ სისხლის ძარღვებს მეტი სისხლი მოაქვთ,
რითაც გულის კუნთის კვება უმჯობესდება.

გოგირდწყალბადიან აბაზანაში კაპილარები ფართოვდება.
გარდა ამისა, მუშაობას იწყებენ სათადარიგო კაპილარები;
ამის გამო გულს, როგორც საქაჩავ მანქანას, ისინი ნაკლებ
წინააღმდეგობას უწევენ. ამით გულს უადვილდება სისხლის
გადაქაჩვა, ე. ი. მუშაობა.

მრავალი დაკვირვება გვიჩვენებს, რომ აბაზანაში სისხლის წნევა ცოტად თუ ბევრად ქვეითდება, რაც ამცირებს გულის კუნთის დატვირთვას.

ყველაფერი ეს—გულის შეკუმშვის ტემპის შენელება, გულის დიასტოლის გახანგრძლივება, გულის კუნთის კვების გაძლიერება, სისხლის ძარღვების გაფართოება, სისხლის წნევის დაკლება უადვილებს გულს მუშაობას, ასვენებს მას, უმატებს ენერგიას და სათანადოაო ძალას.

გარდა ამისა შემჩნეულია, რომ გოგირდწყალბადიან აბაზანაში ადამიანი უფრო ღრმად სუნთქავს, რაც ხელს უწყობს სისხლის გადასვლას ვენური სისტემიდან არტერიულ სისტემაში. ამით ძლიერდება ქსოვილების და, მათ შორის, გულის კუნთის კვებაც.

გოგირდწყალბადიანი აბაზანები განსაკუთრებით ეფექტურია გულის კუნთის ისეთი ქრონიკული დაავადების დროს, როდესაც გულის მუშაობას არ ეტყობა ძლიერი დარღვევა (დეკომპენსაცია) გულის კუნთის სისუსტის გამო.

მენჯის აბაზანების ამ მხრივ მოქმედების შესახებ ჯერ კიდევ მცირე მასალა მოგვეპოვება. ექიმ ჯ.კაკუბერის (მუშაობდა მენჯში მკურნალ ექიმად 1923 წელს) მოხსენებიდან ჩანს, რომ მენჯის აბაზანები თავისი მოქმედებით ძლიერ წააგავს მაცესტის აბაზანებს. გულის მხრივ უსიამოვნო სუბიექტური მოვლენები 20—25 აბაზანის მიღების შემდეგ უმრავლეს შემთხვევაში სრულებით ქრება ან ძლიერ მცირდება. ობიექტურადაც ავადმყოფებს ემჩნევათ გაუმჯობესება: კომპენსაციის დარღვევის ნიშნების—ქოშინისა და სილურჯის შემცირება, მჯახის გაიშვიათება და სხვ.

ამ საკითხზე პირველი შრომა, რომელიც გამოქვეყნებული იყო 1935 წელს, ეკუთვნის დოც. ვ. გერსამიას. ავტორის მიერ დაკვირვებები წარმოებული იყო გულის სხვადასხვა ქრონიკული დაავადებით შეპყრობილ 100 ავადმყოფზე. ავადმყოფები ყოველდღე ღებულობდნენ მენჯის აბაზანებს 35—34°C, 10—15 წუთის განმავლობაში, სულ 15 აბაზანას. ასეთი მკურნალობის შედეგად ავადმყოფები, უმრავლეს შემთხვევაში,

თავს უკეთ გრძნობდნენ, ობიექტურადაც აღენიშნებოდათ გაუმჯობესების მოვლენები (ცხრ. 1).

ცხრილი 1

დაავადების ნიშნები	შემთხ. რიცხვი	შ ე დ ე გ ე ბ ი			
		უცვლელი	მოვლენ. შემცირ.	მოვლენ. საგრძნ. შემცირ.	მოვლენ. გაქრობა
ქოშინი	21	2	12	5	2
ტკივილი გულის მიდამოში	15	—	2	7	6
გულის ფრიალი	13	—	—	8	5
თაგბრუ	15	1	6	4	4
თავის ტკივილი	14	1	4	7	2
სიმძიმის გრძნობა თავში	3	1	1	1	—
მაჯის რიტმი უსწორო	3	—	—	—	3
უძილობა	8	—	—	4	4
ცუდი თვითგრძნობა	24	2	—	—	22

უნდა აღინიშნოს, რომ დაავადების ნიშნებიდან ყველაზე ადრე კლებულობდა ან სრულიად ქრებოდა ტკივილი გულის არეში. ობიექტურ მონაცემთა ცვლილებები მოცემულია მე-2 ცხრილში.

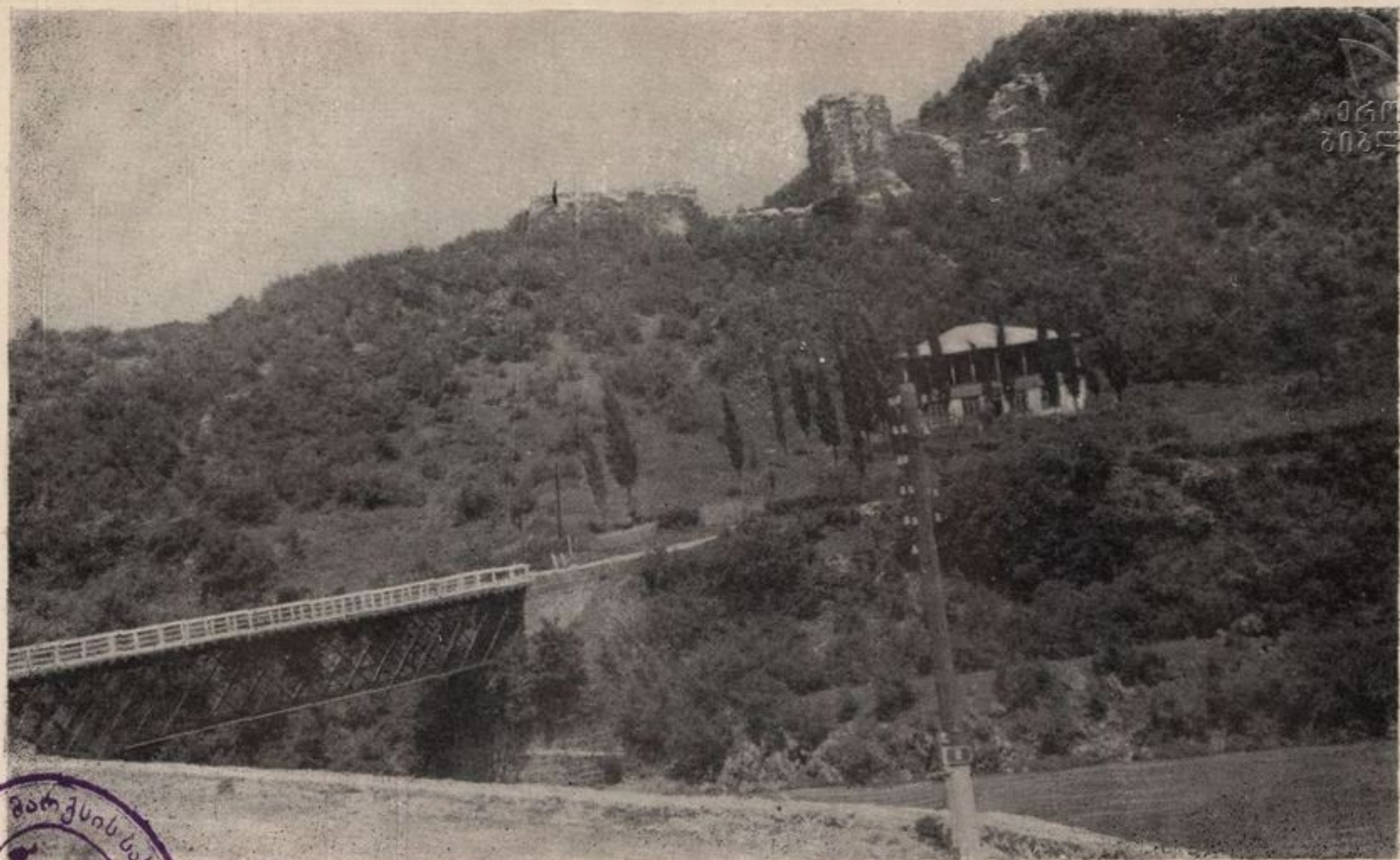
ცხრილი 2

დაავადების ნიშნები	დაკვირ. რიცხვი	შ ე დ ე გ ე ბ ი		
		უცვლელი	სხვადასხვა სიძლიერის შემცირ.	გაქრობა
გულის საზღვრები*	20	7	13	—
ყრუ ტონები	16	6	10	—
შუილები	4	—	4	—
დეკომპენსაციის მოვლენები I ხარისხის	8	—	2	6
რიტმის დარღვევა**	6	—	1	5
მაჯის დაჭიმულობა	7	1	6	—

აბაზანების მიღების შემდეგ ავადმყოფებს აღენიშნებოდათ მაჯის სიხშირის შემცირება 10-მდე ერთ წუთში.

* რენტგენოსკოპიულად.

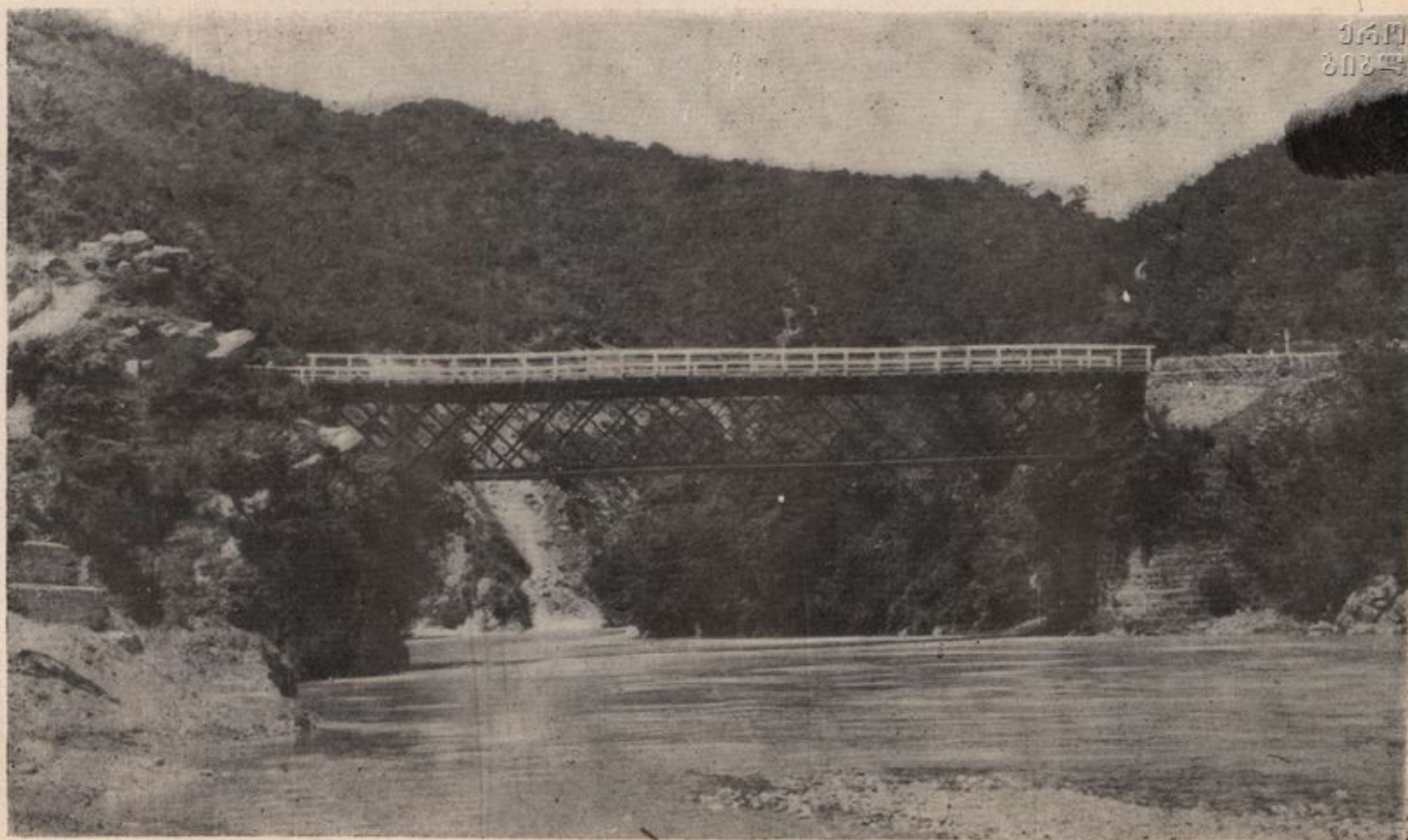
** არა მოციმციმე არითმია.

ფოტოგრაფია
გეოგრაფიული

ნოქალაქევი. საავადმყოფო ძველი ციხის ნანგრევებთან.

ხიდი მდინარე ტეხურზე.

სისტოლური წნევა მკურნალობის ჩათაგებისას, უმრავლეს შემთხვევაში, კლებულობდა 10—30 მმ-ით, ერთეულ შემთხვევაში—60 მმ-ით. მკურნალობის პროცესში სისხლის წნევა ზოგჯერ მოკლე ხნით კიდევ მატულობდა, შემდეგ ისევ იწყებდა კლებას.

შემდეგ წლებში წარმოებული, ჯერ კიდევ გამოუქვეყნებელი კლინიკური დაკვირვებები (შ. ფარჯანაძე, ა. თოფურია, ა. შელეგია, ე. ცინცაძე, შ. ნუცუბიძე, ი. აღლაძე, რ. გოგიბედაშვილი, ი. ბერიშვილი და სხვ.) ადასტურებენ მენჯის აბაზანების დადებით სამკურნალო მოქმედებას გულის სხვადასხვა დაავადების დროს.

შ. ფარჯანაძე ი. ბერიშვილთან და რ. გოგიბედაშვილთან ერთად აღნიშნავს მენჯის აბაზანების გავლენით არტერიული წნევის დაკლებას ჰიპერტონიული დაავადების დროს, ვენური წნევისა და სისხლის წებოვნების შემცირებას, სისხლის ცირკულაციის სისწრაფის მომატებას და სხვ.

ე. ცინცაძის დაკვირვებით, მენჯის აბაზანებით მკურნალობის შედეგად ჰიპერტონიული დაავადებით შეპყრობილი ავადმყოფების საერთო მდგომარეობა უმჯობესდება, არტერიული წნევა ქვეითდება (82%-ში); ამავე დროს ადგილი აქვს სისხლძარღვთა ტონუსის ნორმალიზაციას.

ჰიპერტონიული დაავადების სხვადასხვა სტადიაში მენჯის აბაზანების გავლენა სანატორიულ ავადმყოფებზე შესწავლილია მ. ნოდისას, ა. კაკულიას, ი. ჩხეტიას და მ. დგებუაძის მიერ. გამოირკვა, რომ სანატორიუმში ჩატარებული კომპლექსური (უმთავრესად მინერალური აბაზანებით) მკურნალობის შედეგად, ჰიპერტონიული დაავადების პირველი და მეორე სტადიის თითქმის ყველა შემთხვევაში მიღებული იყო სრულიად დამაკმაყოფილებელი შედეგი. მდგომარეობის გაუარესებას ადგილი არ ჰქონია არც ერთ შემთხვევაში.

ე. კვიცარიძემ და გ. ჩიმაკაძემ ექსპერიმენტულად დაამტკიცეს, რომ მენჯის წყალი დებრესორულ (გამაფართოებელ) გავლენას ახდენს სისხლძარღვებზე. ამ მექანიზმში მონაწილე-

ობას ღებულობენ როგორც ნერვული, ისე ჰუმორალური ფაქტორები.

ასეთივე დასკვნამდე მივიდა რ. გოგიბედაშვილი, რომელმაც შეისწავლა მენჯის აბაზანების გავლენა ექსპერიმენტულ ჰიპერტონიაზე.

ზემომოყვანილი კლინიკური და ექსპერიმენტული მასალების მიხედვით შეიძლება გამოტანილ იქნეს დასკვნა, რომ მენჯის გოგირდწყალბადიანი აბაზანებით მკურნალობა ნაჩვენებია: გულის კუნთის ქრონიკული რევმატიზმული დაავადებების, კარდიოსკლეროზის, გულის მანკის და ჰიპერტონიული დაავადების დროს. გულის მუშაობის კომპენსაციის მსუბუქი დარღვევა არ წარმოადგენს წინააღმდეგჩვენებას მენჯის აბაზანებით მკურნალობისათვის.

სახსრების ქრონიკული დაავადებანი. სახსრების დაავადება საკმარისად ხშირი ავადმყოფობაა. უმრავლეს შემთხვევაში იგი გამოწვეულია რევმატიზმული ინფექციით, შედარებით იშვიათად სხვა ინფექციითა და ინტოქსიკაციით (ტუბერკულოზი, სუსუნატი, ათაშანგი, ანგინა, სისხლის მოწამვლა, გრაჰი, ბრუცელოზი და სხვა ინფექციები). სახსრების დაავადება ხშირად დაკავშირებულია ტრავმასთან ან ორგანიზმში ნივთიერებათა ცვლის მოშლასთან (ე. წ. ნიკრისის ქარი). სახსრების დაავადება, მეტად შემაწუხებელი ტკივილის გარდა, აზასიათებს სახსრებში მოძრაობის შეზღუდვა და ზოგჯერ შესივება. ეს მოვლენები ძლიერ ამცირებს ადამიანის შრომისუნარიანობას და ხშირად ინვალიდობასაც კი იწვევს. შეიძლება ითქვას, რომ პირველად სწორედ ამ კატეგორიის ავადმყოფებმა გაუთქვეს სახელი თბილი წყლის აბაზანებით მკურნალობას. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სახსრების დაავადება, უმეტეს შემთხვევაში, დაკავშირებულია რევმატიზმულ ინფექციასთან; რევმატიზმი სახსრებზე უფრო მეტად გულს აზიანებს. ცნობილი ფრანგი ექიმის ლასეგის გამოთქმით—„რევმატიზმი სახსრებს ლოკავს, გულს კი კბენს.“ გულის მრავალი დაავადება დაკავშირებულია რევმატიზმთან და ამიტომ სა-

კმაოდ ხშირია გულისა და სახსრების ერთდროული დაავადების შემთხვევები. ეს გარემოება მხედველობაში უნდა იყოს მიღებული გოგირდწყალბადიანი აბაზანებით ავადმყოფის მკურნალობის დროს. თუმცა მენჯის აბაზანები მშვენიერ შედეგებს იძლევა გულის მრავალი ქრონიკული დაავადების დროს, მაგრამ, თუ მწვავე პროცესი მთლიანად არ არის ჩამქრალი, მენჯის აბაზანებს შეუძლია გაამწვავოს ავადმყოფობა და გაართულოს მდგომარეობა. განსაკუთრებული სიფრთხილეა საჭირო გულის შიგნითა გარსის—ენდოკარდიუმის მწვავე დაავადების დროს, რომლის ობიექტური გამოხატულება შეიძლება არ იყოს შესამჩნევია. ეს მდგომარეობა არ უნდა იქნეს დავიწყებული, როდესაც ავადმყოფს სახსრების დაავადების გამო ენიშნება გოგირდწყალბადიანი აბაზანები.

სახსრების ქრონიკულ დაავადებათა გოგირდწყალბადიანი აბაზანებით მკურნალობა უმრავლეს შემთხვევაში მშვენიერ შედეგებს იძლევა. ხშირად, მკურნალობის პროცესში, ჩვეულებრივ, 4—5 აბაზანის შემდეგ ადგილი აქვს სახსრებში ტკივილის ერთგვარ გამწვავებას; მაგრამ ეს უსიამოვნო მოვლენა მალე ქრება და მდგომარეობა შესამჩნევად უმჯობესდება. ზოგჯერ ტკივილის გამწვავება (ბალნეოლოგიური რეაქცია) აშინებს ავადმყოფებს, რის გამოც ისინი მოითხოვენ სანატორიუმიდან გაწერას და ექიმის ახსნა-განმარტებას უბრალოდ ამშვიდებად თვლიან. როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, მენჯის აბაზანები ასეთ რეაქციას საკმაოდ ხშირად იწვევს და მას მხოლოდ დადებითი მნიშვნელობა აქვს.

განსაკუთრებით კარგად მოქმედებს მენჯის აბაზანები სახსრების რევმატიზმული დაავადების დროს. ამ დაავადებით შეპყრობილთა უმრავლესობა მენჯში მკურნალობის შემდეგ ისეთ უკეთესობას გრძნობს, რომ ხშირად „ხელიდან უშვებს ყავარჯნებს“.

კარგ შედეგებს იძლევა მენჯის აბაზანები აგრეთვე სახსრების სხვა ქრონიკული დაავადებების დროს. გამონაკლისს წარმოადგენს მხოლოდ სახსრების ტუბერკულოზური ანთება,

რომლის დროს ბალნეოთერაპია საზოგადოდ ნაჩვენებია არის.

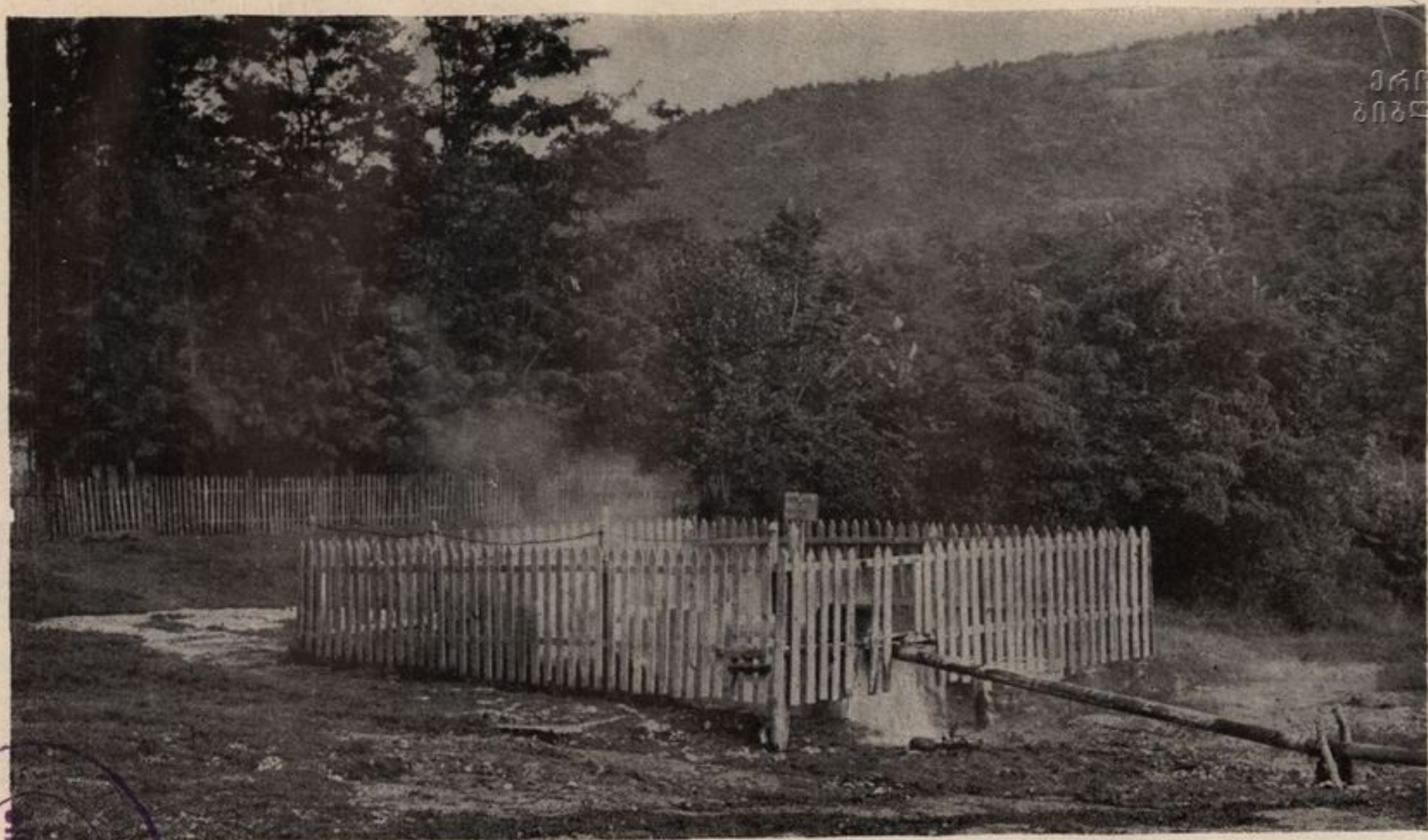
მკურნალობის ჩათავეების შემდეგ ავადმყოფები აღნიშნავენ სახსრებში ტკივილის შემცირებას ან უფრო ხშირად გაქრობას, მოძრაობის გაადვილებას, სიმსივნის შემცირებას და სხვ.

მ. ნოდისას, ლ. ჯიქიას, ა. კაკულიას, მ. დგებუაძის, ი. ჩხეტიას მონაცემებით, სახსრების ქრონიკული რევმატიზმული დაავადებით შეპყრობილი 200 ავადმყოფის კომპლექსური მკურნალობის შედეგად (ძირითადად მინერალური აბაზანებით— $36-38^{\circ}$) ავადმყოფთა 67% მიიღო მნიშვნელოვანი გაუმჯობესება, ხოლო 33%—გაუმჯობესება. ავადმყოფის მდგომარეობის გაუარესებას არც ერთ შემთხვევაში არ ჰქონია ადგილი.

გინეკოლოგიური დაავადება. გინეკოლოგიური დაავადებებიდან ბალნეოლოგიური მკურნალობის ობიექტს მხოლოდ ქრონიკულად მიმდინარე დაავადება წარმოადგენს. ყოველგვარი თბილი პროცედურა ამ დაავადებათა მკურნალობის დროს დადებით ეფექტს იძლევა. მათგან განსაკუთრებით ფართოდ იყენებენ სამკურნალო ტალახს. მაგრამ თუ ავადმყოფს გინეკოლოგიურ დაავადებასთან ერთად გულსისხლძარღვთა სისტემის დაავადებაც აქვს, იგი ვერ იტანს ტალახის მაღალ ტემპერატურას (50°). ასეთ შემთხვევებში გოგირდწყალბადიანი აბაზანებს ის დიდი უპირატესობა აქვს, რომ ისინი დადებით მოქმედებას იჩენენ წყლის უფრო დაბალი ტემპერატურის დროს ($33-36^{\circ}$).

გოგირდწყალბადიანი აბაზანები, ნივთიერებათა ცვლის გაუმჯობესებისა და მოწესრიგების გარდა, იწვევს დაავადებულ ორგანოებში სისხლის მიწოდებას, არტერიული სისხლით მათ მორწყვას, რაც აუმჯობესებს ამ ორგანოთა კვებას; გარდა ამისა, მნიშვნელობა აქვს დაავადებულ ორგანოთა გოგირდწყალბადით გაღიზიანებას, რასაც თან სდევს ანთებითი პროცესის უკუგანვითარება.

ზოგადი აბაზანების გარდა, გინეკოლოგიური დაავადებების დროს ხმარობენ ადგილობრივ აბაზანებს — მინერალური

ცაიში. მინერალური წყაროები.

ქართული
ბიბლიოთეკა

კურორტი ლუგელა. საერთო ხედი.

წყლით საშოს მორწყვას. ეს პროცედურა აძლიერებს ზოგადი აბაზანების მოქმედებას. ადგილობრივი აბაზანები, სისხლის მიმოქცევის გაძლიერების გამო, იწვევენ ორგანოს ლორწოვანი გარსის გაწითლებას, რაც დადებითად მოქმედებს ქრონიკულ ანთებით პროცესებზე.

მაცესტის გოგირდწყალბადიანი აბაზანებით გინეკოლოგიურ დაავადებათა მკურნალობის საკითხი შესწავლილია პროფ. ჩერნიახოვსკის მიერ. მისი დაკვირვებით, ქრონიკული გინეკოლოგიური დაავადებით შეპყრობილთა 91% საგრძნობი გაუმჯობესება იგრძნო.

ნ. ბოკერიას დაკვირვებით (1935 წ.), მენჯის აბაზანები მაცესტის მსგავს მოქმედებას იჩენენ გინეკოლოგიური დაავადების დროს. ამ მონაცემებს ადასტურებს აგრეთვე ექ. ჩახავას დაკვირვებები. გამონაკლისს წარმოადგენს ტუბერკულოზური წარმოშობის გინეკოლოგიური დაავადებები, რომლებიც, ისე როგორც საზოგადოდ ყოველგვარი ტუბერკულოზური პროცესი, წინააღმდეგნაჩვენებია მენჯში მკურნალობისათვის.

ორსულობის დროს გოგირდწყალბადიანი აბაზანების მიღება დიდ სიფრთხილეს მოითხოვს. ზოგიერთ შემთხვევაში შეიძლება მათი დანიშვნა ორსულობის პირველი 2 თვის განმავლობაში. მენჯის აბაზანებით უფრო გვიან სარგებლობა კა საშიშია მუცლის მოშლის მხრივ. კიდევ უფრო მეტ საფრთხეს წარმოადგენს ადგილობრივი აბაზანები.

ნივთიერებათა ცვლის დაავადებანი. სამედიცინო ლიტერატურაში ხშირად შევხვდებით გამოთქმას „ნივთიერებათა ცვლა“, რომელიც არასპეციალისტისათვის შეიძლება გაუგებარი იყოს. ნივთიერებათა ცვლას უწოდებენ ცოცხალი ორგანიზმის უჯრედების მიერ ზრდის, კვებისა და ენერგიის წარმოშობისათვის საჭირო ნივთიერებათა ათვისებას და აბის შედეგად დაგროვილი უვარგისი მასალისაგან უჯრედების და ქსოვილების გათავისუფლებას.

ნივთიერებათა ცვლის პროცესის ნორმალური მიმდინარეობისათვის ორგანიზმში საჭიროა:

1. ორგანიზმის მიერ საკვები ნივთიერების მიღება,

2. საკვები ნივთიერების დამუშავება საჭმლის მომნელებელ ორგანოების მიერ,

3. საკვები ნივთიერების ნორმალური მიწოდება მოხმარების ადგილამდე, ე. ი. უჯრედებამდე,

4. უჯრედების მიერ მათი მოხმარება დანიშნულებისამებრ,

5. საკვები მასალის შეთვისების შედეგად დაგროვილი უვარგისი ნივთიერებების გარეთ გამოყოფის ნორმალური მიმდინარეობა.

ამ რთულ პროცესში რომელიმე რგოლის გამოვარდნა, ახ გაუკუღმართება იწვევს ნივთიერებათა ცვლის ნორმალური მიმდინარეობის დარღვევას.

როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, მენჯის აბაზანები იწვევს სისხლის მიმოქცევის გაუმჯობესებას, რაც აძლიერებს უჯრედების კვებას, მათი არსებობისა და მუშაობისათვის საჭირო ნივთიერებების ათვისების უნარს.

ა. ჟღენტის დაკვირვებით (1935 წ.), მენჯის აბაზანების გავლენით ავადმყოფთა სისხლში მატულობს გლუტათიონის რაოდენობა; ეს ის ნივთიერებაა, რომელიც აძლიერებს უჯრედების სიცოცხლისუნარიანობას, ხელს უწყობს უჯრედის ზრდას და განვითარებას, აცხოველებს ნივთიერებათა ცვლას. გარდა ამისა, ადგილი აქვს კატალაზის¹ მომატებას, რასაც არანაკლები მნიშვნელობა აქვს ნივთიერებათა ცვლის ნორმალური მიმდინარეობისათვის.

მენჯის აბაზანების ასეთ მოქმედებას დიდი მნიშვნელობა აქვს არა მარტო ნივთიერებათა ცვლის მოშლასთან დაკავშირებულ ავადმყოფობათა (ნიკრისის ქარი, სიმსუქნე და სხვ.), არამედ მთელ რიგ სხვა სნეულებათა დროს.

ნერვული სისტემის დაავადება. გოგირდწყალბადიანი აბაზანები კარგ შედეგებს იძლევა ნერვული სისტემის მთელი რიგი დაავადებების დროს. ამას მოწმობს მაცესტაში წარმოე-

1) კატალაზა ეწოდება ბიოლოგიურ აგენტს (ფერმენტს), რომელიც მონაწილეობს ადამიანის ორგანიზმში მიმდინარე ნივთიერებათა ცვლასთან დაკავშირებულ ქიმიურ რეაქციებში.

ბული მრავალი დაკვირვება. ნერვული სისტემის დაავადებებიდან ბალნეოლოგიურ კურორტზე ყველაზე ხშირად ვხვდებით საჯდომი ნერვის ანთებას—იშიაზს. იშიაზის დროს ავადმყოფს აწუხებს სხვადასხვა სიმღიერის ტკივილი ქვედა კიდურის უკანა ზედაპირზე. ტკივილი ავადმყოფს ხელს უშლის მუშაობაში, სიარულში და ზოგჯერ იძულებულს ხდის ხანგრძლივი დროის განმავლობაში ჩაწვეს ლოგინად. ამ დაავადების დროს მინერალური აბაზანებით მკურნალობა კარგ შედეგებს იძლევა, მრავალი ავადმყოფი სრულიად იკურნება. მინერალური აბაზანებით მკურნალობა კარგად მოქმედებს აგრეთვე სხვა ნერვების ანთებისა და ნერვული ფესვის ანთების—რადიკულიტის დროს.

მენჯის აბაზანების გავლენა ავადმყოფთა ამ ჯგუფზე შესწავლილია ნ. ოქროპირიძის მიერ; იგი მივიდა დასკვნამდე, რომ მენჯის გოგირდწყალბადიანი აბაზანები წარმოადგეს მძლავრ სამკურნალო საშუალებას ზემოაღნიშნული დაავადებების წინააღმდეგ.

გოგირდწყალბადიანი აბაზანებით მკურნალობა კარგ შედეგს იძლევა ცენტრალური ნერვული სისტემის, განსაკუთრებით ათაშანგით გამოწვეული, დაავადებების დროს. დადებითი ეფექტი აიხსნება არა მარტო უჩრედთა ცხოველმყოფელობის და საერთოდ ნივთიერებათა ცვლის გაუმჯობესებით; დამტკიცებულია, რომ თავის ტვინის გარსი, რომელიც იცავს ტვინს გარემო ზეგავლენისაგან, ხელს უშლის აგრეთვე ტვინის ქსოვილში წამლეულობის შესვლას. გოგირდწყალბადის აბაზანების გავლენით კი იგი გამავალი ხდება, რაც ტვინზე წამლებით მოქმედების საშუალებას იძლევა. დაკვირვებები გვიჩვენებს, რომ ათაშანგით დაზიანებული ნერვული სისტემის სპეციფიკური მკურნალობა გოგირდწყალბადიან აბაზანებთან კომბინაციაში უკეთეს შედეგებს იძლევა, ვიდრე მხოლოდ წამლებით მკურნალობა. უნდა ვიფიქროთ, რომ ეს თვისება გააჩნია მენჯის აბაზანებსაც, მაგრამ ამის მტკიცება, სათანადო მასალის უქონლობის გამო ჯერჯერობით ძნელია.

რაც შეეხება ნერვული სისტემის ფუნქციურ დაავადებებს

(ნევრასთენია, ისტერია), მენჯში მათი მკურნალობა ნაჩვენებია არ არის.

თუ ასეთი ავადმყოფები ზოგჯერ მენჯში უკეთობას გრძნობენ, ეს აიხსნება სხვა კურორტულ ფაქტორთა (სანატორიული რეჟიმი, კლიმატი და სხვ.) ზეგავლენით.

კანის დაავადებანი. მაცესტაში ჩატარებული ზანგრძლივი კლინიკური დაკვირვებების მიხედვით შეიძლება თამამად ითქვას, რომ გოგირდწყალბადიანი მინერალური აბაზანები სრულიად დამაკმაყოფილებელ შედეგებს იძლევა კანის მრავალი დაავადების დროს. მაგალითად, ლავროვის დაკვირვებიდან ჩანს, რომ ქრონიკული ეგზემით დაავადებულთა 65% მაცესტის აბაზანების ზეგავლენით სრულიად გაუქრა ამ დაავადებისათვის დამახასიათებელი კანის ცვლილებები. უკეთობა არ იგრძნო ავადმყოფთა მხოლოდ 6%. თუ მხედველობაში მივიღებთ ამ დაავადების მეტად შემაწუხებელ ნიშნებს, რომლებიც წლების მანძილზე ტანჯავს ავადმყოფებს, ნათელი გახდება გოგირდწყალბადიანი აბაზანებით მკურნალობის მნიშვნელობა ამ დაავადებასთან ბრძოლის საქმეში. ასევე დადებითად მოქმედებს მაცესტის აბაზანები ფსორიაზის დროს, რომელიც ეგზემაზე არანაკლებ შემაწუხებელ დაავადებად ითვლება. უნდა ვიფიქროთ, რომ გოგირდწყალბადიანი აბაზანების მკურნალობის ეფექტი კანის დაავადებათა დროს ძირითადად დაკავშირებულია კანზე გოგირდწყალბადის უშუალო მოქმედებასთან. კანის სისხლის მიმოქცევისა და კვების გაუმჯობესება, აგრეთვე გოგირდის შეწოვა კანში იწვევს ამ უკანასკნელის ცვლილებათა უკუგანვითარებას—ავადმყოფის განკურნებას. არანაკლებ როლს ასრულებს სხვა კურორტული ფაქტორების დადებითი მოქმედება ნერვულ სისტემაზე, რასაც დიდი მნიშვნელობა აქვს საერთოდ, და კერძოდ, კანის დაავადებათა დროს.

მენჯის გოგირდწყალბადიანი აბაზანები, ადგილობრივი ექიმების გადმოცემით, მაცესტის აბაზანების ანალოგიურ მოქმედებას იჩენს ფსორიაზით დაავადებულებზე. მაგრამ ეს სა-

კითხი არ არის სათანადოდ დამუშავებული და შემდგომ მენ-
წავლას მოითხოვს.

აღსანიშნავია, რომ გოგირდწყალბადიანი, კერძოდ, მენჯის
აბაზანები ხელს უწყობს ჭრილობების შეხორცებას.

მენჯის აბაზანების დანიშვნის მეთოდები

როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, გოგირდწყალბადიანი აბაზანები წარმოადგენს მძლავრად მოქმედ სამკურნალო პროცედურას. მკურნალობის წარმატება დიდად არის დამოკიდებული აბაზანების სწორი დანიშვნისაგან. აბაზანების დანიშვნის დროს მხედველობაში უნდა იყოს მიღებული არა მარტო გოგირდწყალბადიანი მინერალური წყლის თვისებები, არამედ ავადმყოფი ადამიანის ორგანიზმის თავისებურებანიც. წინააღმდეგ შემთხვევაში მკურნალობამ შეიძლება უარყოფითად იმოქმედოს ავადმყოფის ჯანმრთელობაზე. მაგალითად, წარსულში, როდესაც მაცესტაში ადგილი ჰქონდა აბაზანების თვითნებურად მიღებას, ხშირი იყო მოწამვლის შემთხვევები. ასეთ შემთხვევებს მენჯში ადგილი იმიტომ არ ჰქონია, რომ მენჯის წყლებში გოგირდწყალბადი შედარებით ნაკლებია; გარდა ამისა, მენჯის წყაროები გამოდის ღია ადგილებში და გოგირდწყალბადი თავისუფლად იფანტება ჰაერში.

აბაზანების ზუსტი დოზირებისა და სწორი დანიშვნისათვის საჭიროა ავადმყოფის მდგომარეობის შესწავლა, რაც ექიმისაგან მოითხოვს მოფიქრებულ და დაკვირვებულ მუშაობას. პირველი აბაზანა, რომელიც უფრო საცდელ პროცედურას წარმოადგენს, უნდა იყოს ხანმოკლე—5—8 წუთიანი. თუ მას ავადმყოფი კარგად აიტანს, მაშინ აბაზანის ხანგრძლიობა თანდათანობით (2-2 წუთით) უნდა გადიდდეს, სანამ არ მიაღწევს 15 წუთს. ამაზე ხანგრძლივი აბაზანა, ჩვეულებრივ, უფრო ძნელი ასატანია და სასარგებლოც არ არის. პირველი აბაზანა ავადმყოფს ენიშნება კურორტზე ჩამოსვლიდან

1—2 დღის შემდეგ, დასაწყისში დღეგამოშვებით, ხოლო შემდეგ ყოველდღე. მკურნალობის კურსი საშუალოდ შეადგენს 15 აბაზანას, საერთოდ კი, დამოკიდებულია დაავადების ხასიათისა და ავადმყოფის საერთო მდგომარეობისაგან. ზოგჯერ საკმარისია 10—12 აბაზანაც, მაგრამ, არც ისე იშვიათად, მკურნალობის კურსი განისაზღვრება 20 და ზოგჯერ მეტი აბაზანითაც, განსაკუთრებით კანისა და სახსრების ქრონიკულ დაავადებათა მკურნალობის დროს.

განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს აგრეთვე წყლის ტემპერატურას. ბევრია დამოკიდებული ავადმყოფის ინდივიდუალობისაგან.

გულისა და სისხლძარღვთა დაავადების დროს ავადმყოფებს ენიშნებათ აბაზანები 35°C ; რამდენიმე აბაზანის მიღების შემდეგ წყლის ტემპერატურას უკლებენ თითო გრადუსით. ჩვეულებრივ, 32° -დე, და თუ ავადმყოფი კარგად იტანს, 31° -დეც.

სახსრების ქრონიკული ანთების, პერიფერიული ნერვული სისტემის, გინეკოლოგიური და კანის დაავადებათა დროს წყლის ტემპერატურა უფრო მეტი უნდა იყოს ($36—37^{\circ}$). ასევე მაღალი უნდა იყოს წყლის ტემპერატურა ადგილობრივი აბაზანების დანიშვნის დროს.

წარმატებით მკურნალობისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს აბაზანების მიღების წესის დაცვას.

აბაზანის მიღების წინ ავადმყოფი არ უნდა იყოს დაღლილი ან მშობიარი, მაგრამ არც ძლიერ მაძლარი. უკეთესია აბაზანის მიღებას წინ უძლოდეს მსუბუქი საუზმე.

აბაზანაში საჭიროა სრულიად დამშვიდებულად და უძრავად წოლა, კუნთების დაჭიმულობის გარეშე. ზედმეტი მოძრაობა იწვევს გოგირდწყალბადის აქროლებას. აბაზანაში ავადმყოფი უნდა იწვეს ზურგზე, წინ გამოწეული გულმკერდით; აბაზანაში უფრო ღრმად ჩაწოლა არ არის საჭირო, განსაკუთრებით გულის დაავადებების დროს, რადგან წყლის დაწოლა გულმკერდზე აძნელებს სუნთქვას. სხვა დაავადებების მკურ-

ნალობის დროს ავადმყოფი შეიძლება უფრო ღრმად ჩაწვეს აბაზანაში.

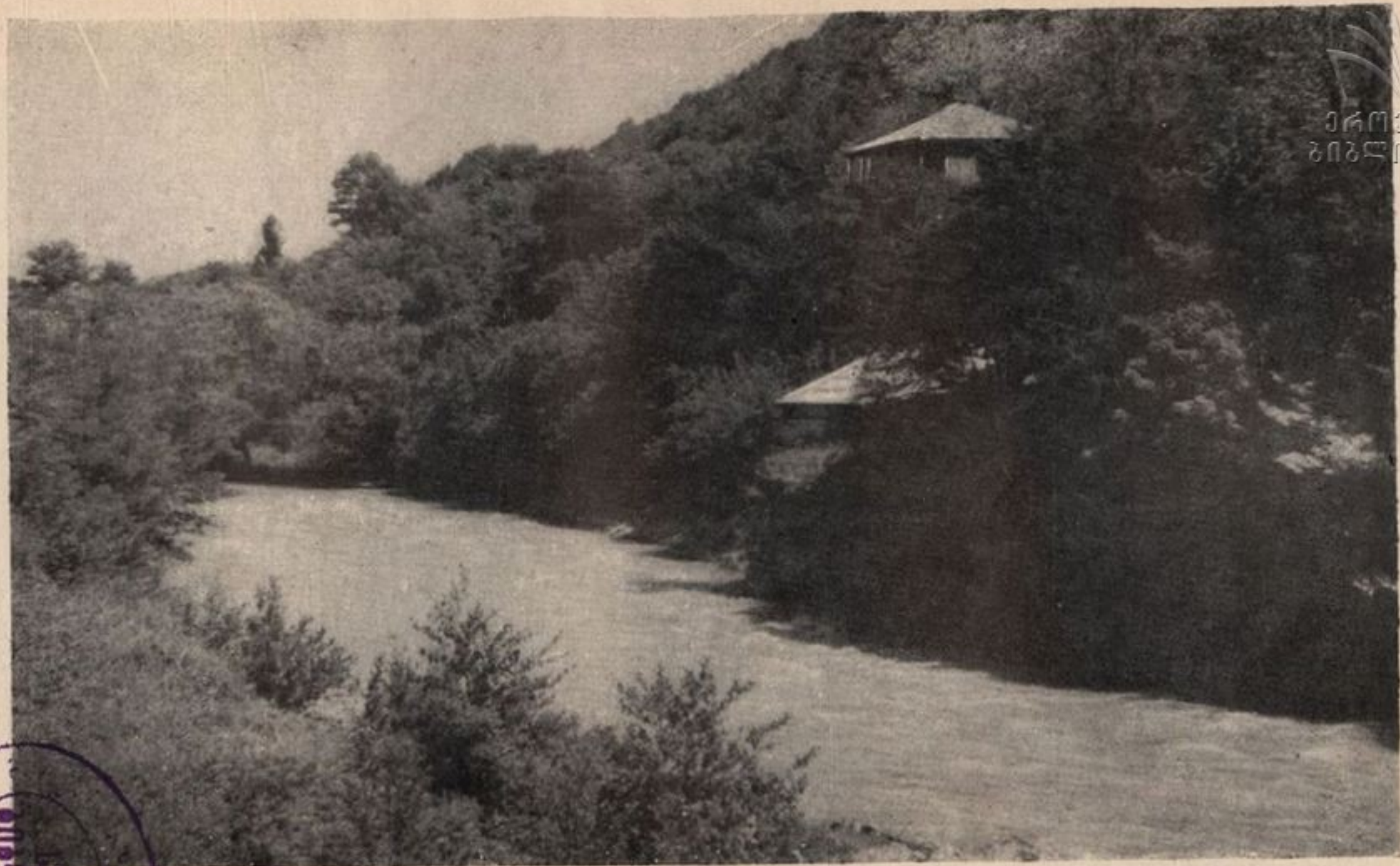
აბაზანაში ყოფნის ექიმის მიერ დანიშნული დრო ზუსტად უნდა იყოს დაცული. ყოვლად დაუშვებელია აბაზანაში ზედმეტ ხანს ყოფნა. ზოგჯერ თბილი, სასიამოვნო პროცედურა ავადმყოფს ძილს გვრის, ამიტომ საჭიროა ზედამხედველობა, რომ ავადმყოფს აბაზანაში არ ჩაეძინოს. აბაზანიდან ამოსვლის შემდეგ ავადმყოფმა ტანი ფრთხილად უნდა შეიმშრალოს პირსახოცით; ტანის დაზელვა საჭირო არ არის. ამის შემდეგ ავადმყოფმა ტანთ უნდა ჩაიცვას, დაწვეს ტახტზე და დაისვენოს 20—30 წუთის განმავლობაში. ბინაში დაბრუნების შემდეგაც კიდევ საჭიროა 1—2 საათით დასვენება.

განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს აბაზანის შემდგომ რეჟიმს, რადგან ავადმყოფები სათანადოდ არ აფასებენ და ხშირად არღვევენ მას.

ავადმყოფებს ხშირად აინტერესებთ, წლის რომელ დროს სჯობია მენჯში სამკურნალოდ ჩასვლა?

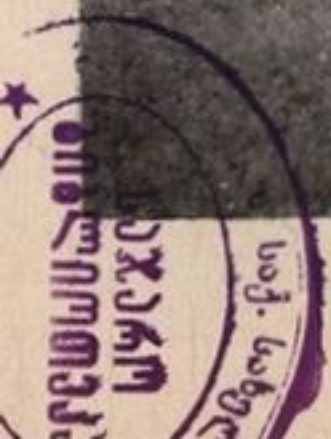
გულით ავადმყოფებისათვის უკეთესია გაზაფხულისა და შემოდგომის თვეები, რადგან შუა ზაფხულში სიცხე იცის. სხვა ავადმყოფთათვის წლის დროს შერჩევას არა აქვს მნიშვნელობა, შეიძლება ზაფხულის თვეები სჯობდეს კიდევც.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

სააბაზანო შენობები ნოქალაქევი.

ფეოდალის სახლის ნანგრევები გორაკზე.

მენჯის აბაზანებით მკურნალობის ჩვენებანი

გულისა და სისხლძარღვთა სისტემის დაავადებები

ა) გულის კუნთის დაზიანებანი

1. ქრონიკული რევმატიზმული მიოკარდიტი ნორმალური ტემპერატურით და ნორმალური ედრ-ით (მწვავე ან ქვემწვავე მოვლენების გავლიდან 5—6 თვის შემდეგ) I და I—II ხარისხის დეკომპენსაციით.
2. მიოკარდიოდისტროფია სხვადასხვა წარმოშობისა I და I—II ხარისხის დეკომპენსაციით.
3. ათაშანგით გამოწვეული გულის კუნთის დაზიანება I და I—II ხარისხის დეკომპენსაციით (სტენოკარდიისა და ანევრიზმის მოვლენების გარეშე).

ბ) გულის მანკი

1. ორკარიანი სარქველის უკმარისობა I და II ხარისხის დეკომპენსაციით (რევმატიზმული წარმოშობის მანკის მკურნალობა ნაჩვენებია მწვავე მოვლენების გავლიდან 5—6 თვის შემდეგ).
2. აორტალური სარქველების ნაკლოვანება მხოლოდ კომპენსაციისა ან 0—I ხარისხის დეკომპენსაციის შემთხვევაში.

გ) სისხლძარღვთა დაავადებანი

1. არტერიოსკლეროზი; 2. აორტის სკლეროზი; 3. სიფილისური წარმოშობის მეზოაორტიტი (სტენოკარდიისა და ანევრიზმის გარეშე); 4. თრომბანგიტი განგრენის გარეშე; 5. თრომბოფლებიტის ნარჩენი მოვლენები მწვავე პერიოდის დამთავრებიდან 2 თვის შემდეგ.

დ) ჰიპერტონიული დაავადება

I და II სტადია თავის ტვინის ძარღვების სკლეროზის, სტენოკარდიისა და თირკმლების ფუნქციის დარღვევის გარეშე.

სამოძრაო მოგანოთა დაავადებანი

1. მწვავე რევმატიზმის (ბუიო-სოკოლსკის დაავადება) ნარჩენი მოვლენები მწვავე პერიოდის გავლის შემდეგ არა უადრეს 5—6 თვისა;
2. ინფექციური და ტოქსიკური წარმოშობის ართრიტები;
3. ათაშანგური წარმოშობის სახსრების დაავადება;
4. სახსრების ტრავმული დაზიანებები;
5. ნიკრისის ქარი და სახსრების დაავადებები ენდოკრინული წარმოშობისა;
6. მძიმე ლითონებით მოწამვლის ნიადაგზე განვითარებული სახსრების პროფესიული დაზიანებები.

ხერხემლის დაავადებანი (არასპეციფიკური)

1. ქრონიკული ინფექციური და ტოქსიკური სპონდილიტი;
2. სპონდილოზები.

ძვლების, კუნთების და მყესების დაავადებანი

1. ძვლის მოტეხილობა ცუდად განვითარებული ძვლის კორძით;
2. ოსტიტი და პერიოსტიტი ინფექციური და ტრავმული წარმოშობისა;
3. მიოზიტი, ბურსიტი და ტენდოვაგინიტი ტოქსიკოინფექციური და ტრავმული წარმოშობისა;
4. არამყარი კონტრაქტურები—დერმატოგენური, მიოგენური და ტრავმული წარმოშობისა;
5. ტრავმული ოსტეომიელიტი.

ნერვული სისტემის დაავადებანი

1. პერიფერიული ნერვული სისტემის დაავადებები;
2. ა) პერიფერიული ნერვული სისტემის ტრავმული და პრილობითი გამოწვეული დაზიანებები;
ბ) რადიკულიტი, პოლირადიკულონევრიტი, ნევრალგია, ნევროფიბრომიოზიტი ინფექციური, რევმატიზმული, იხტოქსიკაციის და მეორადი წარმოშობის: ხერხემლის, გიხეკოლოგიური ან სხვა სახის დაავადებათა გამო.

გინეკოლოგიური დაავადებანი

1. აღნექსიტი, პერიადნექსიტი (არატუბერკულოზური წარმოშობისა) მწვავე მოვლენების გავლიდან 8 კვირის შემდეგ;
2. ქრონიკული მეტრო-ენდომეტრიტი;
3. ქრონიკული ცერვიციტი, კოლპიტი, ვულვიტი;
4. ქრონიკული პარამეტრიტი (არა უადრეს 8 კვირისა მწვავე მოვლენების გავლის შემდეგ);
5. ქრონიკული პელვეო-პერიტონიტი;
6. ოპერაციისშემდგომი ინფილტრატი და ექსუდატი;
7. საკვერცხეების ჰიპოფუნქცია ნორმალური ან დაპატარავებული საშვილოსნოს დროს.

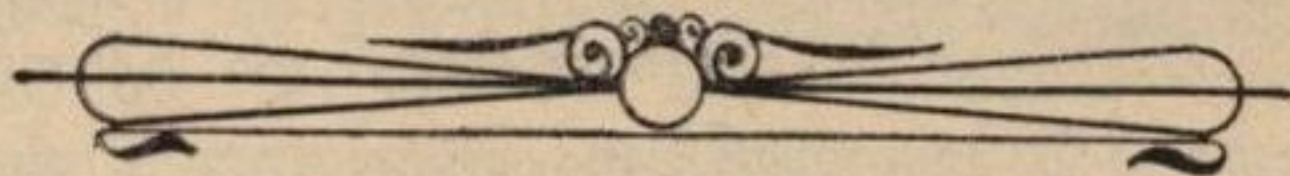
კანის დაავადებანი

1. ქრონიკული ეგზემა; 2. ფსორიაზი; 3. პრურიტი;
4. ნევროდერმიტი.

მენჯის აბაზანებით მკურნალობის წინააღმდეგჩვენებანი

-
1. ყველა სახის დაავადება მწვავე პერიოდში;
 2. ყველა ორგანოს ტუბერკულოზი;
 3. სტენოკარდია;
 4. ნეფრიტი, ნეფროზი, ნეფროსკლეროზი, პიელოიტი;
 5. ღვიძლისა და ნაღვლის ბუშტის დაავადება;
 6. ავთვისებიანი სიმსივნეები;
 7. ეპილეფსია, ფსიქოზები, ფსიქასთენია, ისტერია და მძიმე ფორმის ნევრასთენია;
 8. გულის დეკომპენსაცია II და III ხარისხის.

ჰაერის, მზის აბაზანები და სხვა სამკურნალო ფაქტორები

ჰაერის აბაზანები

მენჯის პირობებში, მინერალური აბაზანების გარდა, მკურნალობის ეფექტი ბევრად არის დამოკიდებული კლიმატური ფაქტორების, სანატორიული რეჟიმისა და სამკურნალო კვების მიზანშეწონილი გამოყენებისაგან. დიდი მნიშვნელობა აქვს აგრეთვე ფიზიკურ მეთოდებით მკურნალობასაც.

ჰაერის აბაზანები წარმოადგენს საკმარისად ნაზ, და ამავე დროს მეტად სასარგებლო პროცედურას. იგი ავარჯიშებს და აწრთობს ადამიანის ორგანიზმს და აჩვენებს მას ჰაერის ტემპერატურის ცვალებადობასთან.

მენჯში ჰაერის აბაზანები, როგორც დამხმარე პროცედურა, შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მხოლოდ მკურნალი ექიმის დანიშვნით. მენჯში ჩამოსულ ავადმყოფთა შორის ჰაერის აბაზანები შეიძლება დაენიშნოს გულით ავადმყოფებს.

სახსრების ქრონიკული ანთებით და აგრეთვე გინეკოლოგიური და პერიფერიული ნერვული სისტემის დაავადებით შეპყრობილი ავადმყოფები ცუდად იტანენ ჰაერის აბაზანებს და ამიტომ ეს პროცედურა მათ არ ენიშნებათ.

ჰაერის აბაზანის მიღება შეიძლება ყველგან ჩრდილში, მხოლოდ ადგილი დაცული უნდა იყოს ქარისაგან. აბაზანები მიიღება გახდილ ტანზე, მწოლიარე ან მჯდომარე მდგომარეობაში; პირველი აბაზანების ხანგრძლიობა არ უნდა აღემატებოდეს 10 წუთს, შემდეგ დღეებში დროს 10—10 წუთით ადიდებენ, სანამ არ მიაღწევს 1 1/2—2 საათს. აბაზანების ხანგრძლიობას ხშირად განსაზღვრავს ავადმყოფის თვითგრძნობა. შეცივების შემთხვევაში შეიძლება მოძრაობა, მსუბუქი ვარჯიშობა, ან ტანის დაზელა ხელით.

ჰაერის აბაზანები მიღებული უნდა იქნეს მსუბუქი შემდეგ.

აბაზანების შემდეგ საჭიროა წყლის გადავლება ტანზე ან სველი პირსახოცით ტანის დაზელა. პირველ ხანებში წყალი უმჯობესია ნელთბილი იყოს, ხოლო შემდეგ—ოთახის ტემპერატურისა.

მზის აბაზანები

მზის აბაზანები წარმოადგენს ერთ-ერთ ძლიერ სამკურნალო პროცედურას. ის ამაგრებს ორგანიზმს, გამძლეს ხდის მას, ამცირებს მიდრეკილებას მრავალი დაავადებისადმი. ეს კარგად ჰქონდათ შენიშნული ძველ დროში, როდესაც ამბობდნენ: „იქ, სადაც მზის სხივები არ შედის, ექიმები შედიანო“.

მზის აბაზანებს დიდი მნიშვნელობა აქვს მრავალი დაავადების დროს. მინერალურ აბაზანებთან ერთად გამოყენებისას ის აძლიერებს მკურნალობის ეფექტიანობას.

მზის აბაზანების მიღება შეიძლება მხოლოდ ექიმის რჩევით, რადგან ბევრ შემთხვევაში მას შეუძლია დიდი ზიანი მიაყენოს ორგანიზმს. ეს განსაკუთრებით ეხება გულისა და ნერვული სისტემის დაავადებებს.

მზის აბაზანებით მკურნალობა (ჰელიოთერაპია) უნდა ტარდებოდეს სპეციალურად გამოყოფილ და მოწყობილ ადგილას, ე. წ. სოლარიუმში ან სამხრეთისაკენ მიმართულ, ქარისაგან დაფარულ მზიან ადგილას. შეიძლება აგრეთვე გამოყენებულ იქნეს სახლების სახურავი და ვერანდები.

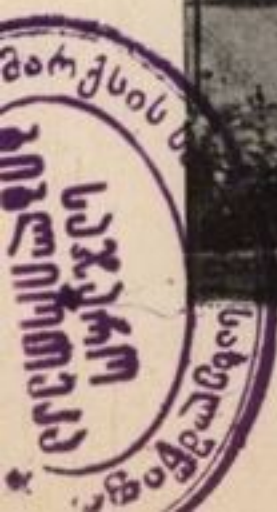
მზის აბაზანისათვის მეტად მოხერხებულია ზღვის ან მდინარის ნაპირი. გამოუსადეგარია მწვანე მინდვრები და ბალახით დაფარული მოედნები.

მზის აბაზანების მისაღებად ყველაზე მოხერხებული დროა დილა (11 საათამდე) და ნაშუადღევით—4-დან 6—საათამდე. აბაზანების მიღება შეიძლება დღეში ერთხელ. პირველი აბაზანის ხანგრძლიობა არ უნდა აღემატებოდეს 5 წუთს ($2\frac{1}{2}$ წუთი ერთ მხარეს და ამდენივე მეორე მხარეს). შემდეგ დღეებში მზის აბაზანების ხანგრძლიობას ადიდებენ ყოველდღიურად 5 წუთით, სანამ არ მიაღწევენ $1\frac{1}{2}$ საათს. ამაზე მეტ ხანს ყოფნა მზის პირდაპირი სხივების ქვეშ მენჯის პირობებში

ეროვნული
გიგანტუნი

ფოთი. შესავალი ქალაქის პარკში.

ქართული
ბიბლიოთეკა

ფოთი. თეატრი და მხარეთმცოდნეობის მუზეუმი.

არ არის საჭირო. მზის სხივების მოქმედება დამოკიდებულია არა მარტო დასხივების ხანგრძლიობისაგან, არამედ მისი ინტენსივობისაგანაც. ეს უკანასკნელი მერყეობს, როგორც წლის დროის მიხედვით, ისე დღის განმავლობაშიც. ამიტომ, კურორტებზე, სადაც ჰელიოთერაპია სპეციალურად ტარდება, აბაზანების ხანგრძლიობა განისაზღვრება არა დროით, არამედ იმ კალორიების, (სითბოს საზომი ერთეულია) მიხედვით, რომელსაც ავითარებს მზის სხივები დროის ამა თუ იმ პონაქვეთში.

მზის აბაზანების მიღებიდან 10—15 წუთის შემდეგ საჭიროა წყლის გადავლება ტანზე ან შხაპის მიღება. ცივ წყალთან შეუჩვეველს პირველ ხანებში შეუძლია მიიღოს 25—26°C შხაპი. ამავე დროს აუცილებელ პირობას წარმოადგენს ამ ორი პროცედურის შემდეგი თანმიმდევრობით მიღება: ჯერ მზის აბაზანები და შემდეგ წყლის პროცედურები, და არა პირიქით. ამ წესის დარღვევას ხშირად აქვს ადგილი ზღვის პირას, სადაც ეს ორი პროცედურა მოკლე ხნის განმავლობაში რამდენიმეჯერ ცვლის ერთმანეთს.

სასურველია და ზოგჯერ საჭიროც, რომ მზის აბაზანების მიღების დაწყებას 2—3 დღით წინ უსწრებდეს ჰაერის აბაზანები.

მზის აბაზანების მიღებისათვის ავადმყოფი შიშველი წვება და ქვედა კიდურებს მზისაკენ მიმართავს. თავი უნდა იყოს დაცული მზის პირდაპირი სხივებისაგან, რისთვისაც საკმარისია ქოლგის ჩრდილი ან რაიმე თეთრი ქსოვილის დაფარება. გულის მხრივ უსიამოვნო შეგრძნებების შემთხვევაში საჭიროა გულის არეზე წყალში დასველებული ტილოს დაფარება.

მზის აბაზანების მიღების დროს საჭიროა ავადმყოფის მდებარეობის შეცვლა, რომ სხეულის სხვადასხვა ნაწილი თანაბარი დროის განმავლობაში დასხივდეს.

აბაზანების მიღება არ შეიძლება ცარიელ კუჭზე და არც საჭმლის მიღებისთანავე; იგი უნდა დაინიშნოს მსუბუქი საუზმიდან $\frac{1}{2}$ —1 საათის შემდეგ.

ზოგჯერ ავადმყოფები ცდილობენ რაც შეიძლება მეტი პროცედურა მიიღონ და ეჭიმისაგან მოითხოვენ მენჯის მინე-

რალური წყლის და მზის აბაზანების ერთ და იმავე დღეს დანიშვნას. ეს კი ყოველად დაუშვებელია, რადგან აღნიშნული პროცედურები მძლავრად მოქმედებს ადამიანის ორგანიზმზე და ერთდროულად მიღების შემთხვევაში შეუძლიათ გამოიწვიონ მისი გადატვირთვა. თუ ავადმყოფისათვის საჭიროა ორივე სახის პროცედურა, მაშინ თითოეული მათგანი უნდა დაინიშნოს დღეგამოშვებით. თუ მზის აბაზანების მიღების შემდეგ ავადმყოფი გრძნობს დაღლილობას, დამტვრეულობას, მადის დაკარგვას, გულის ფრიალს ან აწუხებს უძილობა, ეს იმას ნიშნავს, რომ იგი ვერ იტანს მზის აბაზანებს; მზის აბაზანების აუტანლობაზე მიუთითებს აგრეთვე მაჯის გახშირება, სხეულის ტემპერატურის მომატება და სხვ. ასეთ შემთხვევებში ამცირებენ აბაზანის ხანგრძლიობას ან დროებით სწყვეტენ მას.

მთელ რიგ დაავადებათა შემთხვევაში მზის აბაზანებით მკურნალობა სრულებით არ არის ნაჩვენები და მას შეუძლია ავადმყოფს დიდი ზიანიც კი მოუტანოს, ამიტომ მათი დანიშვნა დიდი სიფრთხილით უნდა წარმოებდეს.

მენჯში სამკურნალოდ ჩამოსული ავადმყოფებიდან მზის აბაზანები შეიძლება დაენიშნოს სახსრების ქრონიკული ანთებით, მიოზიტით, პერიფერიული ნერვული სისტემის, გინეკოლოგიური და სხვ. დაავადებით შეპყრობილებს. გულისა და სისხლძარღვთა დაავადების შემთხვევაში მზის აბაზანებით მკურნალობა ნაჩვენები არ არის.

მზის აბაზანებით მკურნალობა წინააღმდეგნაჩვენებია აგრეთვე ყოველგვარი მწვავე ინფექციური და ჩირქოვანი დაავადების, სისხლის დენის ან სისხლის დენისადმი მიდრეკილების, საერთო სისუსტის და სიგამხდრის, კანის ზოგიერთ დაავადებათა, გულისა და სისხლძარღვთა დაავადებების, ჰიპერტონიული დაავადების, შაქრიანი დიაბეტის და სხვ. დროს.

სამკურნალო ფიზკულტურა

სანატორიუმში ავადმყოფთა მკურნალობის დროს დიდი ყურადღება ექცევა ფიზკულტურულ მეთოდებს. არც ისე

იშვიათია შემთხვევა, როდესაც ავადმყოფი უარს აცხადებს ფიზკულტურაზე, რაც იმით აიხსნება, რომ ბევრი არ იცნობს მკურნალობის ამ მეთოდის მნიშვნელობას ამა თუ იმ დაავადების დროს. ექიმის მიერ ამ საკითხზე საუბრის ჩატარების შემდეგ სწრაფად იზრდება სამკურნალო ფიზკულტურის მომხრეთა რიცხვი.

დილის ფიზგარჯიშის დროს ავადმყოფი ნახევრად გახდილი, ან ძლიერ მსუბუქად უნდა იყოს ჩაცმული. ვარჯიში წარმოადგენს ჰაერის აბაზანების ერთგვარ ნაირსახეობას და მას ისეთივე მოქმედება აქვს, როგორიც ჰაერის აბაზანებს. იგი აძლიერებს ადამიანის ფიზიკურ გამძლეობას და ამტანიანობას.

სამკურნალო ფიზკულტურას სარგებლობა მხოლოდ მაშინ მოაქვს, როდესაც იგი დანიშნულია ექიმის მიერ და როცა ავადმყოფი ზუსტად იცავს მკურნალობის ყველა წესს.

ზოგჯერ გულის დაავადებით შეპყრობილები უნდობლობით უყურებენ სამკურნალო ფიზკულტურას და უსაფუძვლო უარს აცხადებენ ვარჯიშზე. უნდა გვახსოვდეს, რომ გულით დაავადებულთათვის სამკურნალო ფიზკულტურას დაუფასებელი სარგებლობის მოტანა შეუძლია; მხოლოდ საჭიროა ავადმყოფების ინდივიდუალური შერჩევა და ფიზიკური ვარჯიშის შეფარდება ავადმყოფის ძალ-ღონესთან. უსიამოვნო შეგრძნებები—დაღლილობა და დამტვრეულობა ორგანიზმის ვარჯიშით გადატვირთვის მაჩვენებელია. ასეთ შემთხვევაში ავადმყოფმა ვარჯიში უნდა შეწყვიტოს ან მას სხვა სახის, ნაკლებ დამტვირთავი ვარჯიში უნდა დაენიშნოს.

ტერენკური

ზოგიერთი დაავადების დროს (გულის დაავადებები, სიმსუქნე და სხვ.) დიდი მნიშვნელობა აქვს ავადმყოფის თანდათანობით შეჩვევას მოძრაობასთან. ამისათვის ავადმყოფს უნიშნავენ დოზირებულ სიარულს აღმართზე ამავე ბილიკით—ე. წ. ტერენკურს. სასიარულო მანძილს ყოველდღიურად თანდათანობით უმატებენ. ამასთანავე გზა უფრო მაღლა ადის მთის კალთაზე; გზადაგზა მოწყობილია დასასვენებელი

ადგილები. მკურნალობის ეს საშუალება წარმოადგენს გულ-
კუნთის ერთგვარ ვარჯიშს. გული თანდათანობით ეჩვევა მეტი
დატვირთვის ატანას და ამრიგად უფრო გამძლე ხდება.

ტერენკურით სარგებლობისათვის აუცილებელია ექიმის
დასტურის მიღება, რადგან ზოგიერთი დაავადების დროს
ტერენკური წინააღმდეგნაჩვენებია. ამ მეთოდით მკურნა-
ლობა, ისე როგორც სხვა სამკურნალო საშუალებათა გამო-
ყენება, ექიმის მეთვალყურეობას მოითხოვს, რადგან ექიმია
მიერ განსაზღვრული დოზების დარღვევა ხშირად იწვევს
ავადმყოფის გადაქანცვას.

მენჯში სამკურნალოდ ჩამოსული ავადმყოფებისათვის
აღნიშნული მეთოდით მკურნალობა ხელმისაწვდომია;
ტერენკური იწყება სანატორიუმის ეზოში და მიიმართება
ეკის მთისაკენ.

სამკურნალო კვება

სამკურნალო კვებას დიდი ყურადღება ექცევა ავადმყოფთა
მკურნალობის დროს კურორტზე, კერძოდ მენჯში.

სამკურნალო კვება აგებულია ჯგუფობრივ პრინციპზე;
ავადმყოფებს აჯგუფებენ დაავადების ხასიათის მიხედვით და
უნიშნავენ ისეთ საჭმელს, რომელიც თავის შემადგენლობისა
და მომზადების მხრივ შეეფერება ავადმყოფის მდგომარეო-
ბას. სულ არსებობს 15 ასეთი ჯგუფი, ე. წ. სამკურნალო
მაგიდა.

ზოგიერთი სამკურნალო მაგიდა ვერ აკმაყოფილებს ავად-
მყოფებს თავისი მოცულობის, გემოს და სხვა მხრივ; ავად-
მყოფებში განსაკუთრებულ უკმაყოფილებას იწვევს წონაში
დაკლება ან მოუმატებლობა, ზოგიერთს ვერ წარმოუდგენია
ჯანმრთელობის მდგომარეობის გაუმჯობესება წონაში მომა-
ტების გარეშე.

უნდა ვიცოდეთ, რომ ზოგიერთი დაავადების დროს (სიმ-
სუქნე, გულისა და სისხლძარღვთა დაავადებები და სხვ.) საჭი-
როა წონაში დაკლება. უმრავლეს შემთხვევაში კი წონის
შეცვლა საჭირო არ არის.

ფოთი. ძველი კოშკი.

რასაკვირველია, ზოგიერთი დაავადების დროს ყოველგვარი
ლონისძიება უნდა იქნეს გამოყენებული ავადმყოფის წონაში
მომატებისათვის. მაგრამ ასეთი ავადმყოფები არ ხვდებიან
მენჯში. ისინი იგზავნებიან სამთო კლიმატურ კურორტებზე,
სადაც მოკლე ხნის განმავლობაში წონაში საგრძნობლად
იმატებენ.

სანატორიული რეჟიმი

სანატორიული რეჟიმის ზუსტად დაცვას დიდი მნიშვნე-
ლობა აქვს ავადმყოფის მკურნალობისა და დასვენებისათვის.
სანატორიუმის შინაგანაწესი შედგენილია მრავალი წლის
მუშაობისა და გამოცდილების საფუძველზე. იგი იძლევა
ყველა კურორტული ფაქტორის მაქსიმალური სარგებლობით
გამოყენების საშუალებას. სანატორიული რეჟიმი და დასვე-
ნება გულისხმობს არა მარტო ძილს, გაუნძრევლად ლოგინში
ან სავარძელზე წოლას, არამედ გართობასაც, რომელიც არ
მოითხოვს ავადმყოფის მხრივ არც ფიზიკური და არც გონებ-
რივი ძალის დიდ ხარჯვას.

ავადმყოფებმა უნდა ისარგებლონ სანატორიუმებში ყოფ-
ნით და თავი დაანებონ თამბაქოს წევას, რადგან იგი ცუდად
მოქმედებს ადამიანის ჯანმრთელობაზე. არ არის ადამიანის
სხეულის არც ერთი ორგანო, რომელზედაც თამბაქოს წვევა
უარყოფით გავლენას არ ახდენს; განსაკუთრებით ძლიერია
მისი გამანადგურებელი გავლენა გულსა და სისხლის ძარღვებ-
ზე; იგი არ ზოგავს არც ფილტვებს, არც საჭმლის მომნელებელ
ორგანოებს, არც თავის ტვინს; თამბაქოს წვევის დროს აღი-
ნიშნება პირში ცუდი გემო, ხველა შავი ნახველით, ზოგჯერ
გულისრევა, გულძმარვა, გულის ფრიალი, ყრუ ტკივილი
გულის არეში, თავის ტკივილი, ზოგჯერ თავბრუსხვევა, მეხსი-
ერების დაქვეითება და სხვ.

რაც ადრე იქნება მიტოვებული თამბაქოს წვევა, მით მალე
გაქრება ეს უსიამოვნო შეგრძნებები.

საექსკურსიო ადგილები

კურორტულ ფაქტორთა კომპლექსში საპატიო ადგილი უჭირავს ექსკურსიებს ისტორიულ, სახალხო-სამეურნეო და სხვა მნიშვნელობის ადგილებში. მენჯის მიდამოებში მრავლად მოიპოვება ისეთი ადგილები, რომელთაც დამსვენებლები დიდი ინტერესით ათვისებენ. მათ შორის აღსანიშნავია ქალაქი ზუგდიდი თავისი ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმით და ინგურის ქალაქის კომბინატი, ნოქალაქევი თავისი შესანიშნავი მინერალური წყლებით, სოფ. ხორშის ეთერ-ზეთოვანი კულტურის მეურნეობა და სხვ.

მენჯიდან ზუგდიდში მიმოსვლა შეიძლება როგორც რკინიგზით, ისე ავტომანქანით; სამანქანო ასფალტირებული გზით ზუგდიდი მენჯს დაცილებულია 42 კილომეტრით. ჩვეულებრივ, მენჯიდან ზუგდიდში ავადმყოფები მიდიან სანატორიუმის ავტობუსით. სამანქანო გზა გადის სოფ. ცაიშზე, სადაც არის მენჯის ანალოგიური მინერალური წყალი, მაგრამ ეს სოფელი ამჟამად სახელგანთქმულია თავისი ახალი მინერალური წყლით, რომელიც დიდი სიღრმიდან ამოდის და როპლის ტემპერატურა 82° აღწევს. ამ წყალს $36-37^{\circ}$ -მდე გაცივების შემდეგ ხმარობენ აბაზანების სახით კანის ზოგიერთი დაავადების წინააღმდეგ. ამჟამად მიმდინარეობს გაცხოველებული მუშაობა ამ წყლის ყოველმხრივი შესწავლისა და გამოყენებისათვის.

ზუგდიდში ბევრი რამ არის საინტერესო ექსკურსანტებისათვის; ქალაქის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის ფონდში ირიცხება 80.000-მდე ექსპონატი, რომელთაც გარკვეული მნიშვნელობა აქვთ ჩვენი წარსულის გაცნობისათვის. ქალაქის მახლობლად მდებარეობს ინგურის ქალაქის კომბინატი, რომელიც ქალაქით ამარაგებს ჩვენს ქვეყანას. ეს კომბინატი მოწყობილია ტექნიკის უკანასკნელი სიტყვის

მიხედვით, ექსკურსანტები დიდი ინტერესით ათვალიერებენ მთელ ტექნოლოგიურ პროცესს—უხეში მასალის პირველადი დამუშავებიდან მაღალი ხარისხის ქაღალდის მიღებამდე. ქალაქში საყურადღებოა აგრეთვე მშენიერი პარკი და ახალი ნაგებობები.

ცხაკაიდან 15 კილომეტრის დაშორებით ნდებარეობს ნოქალაქევი. მიმოსვლა წარმოებს ავტომანქანით.

ძველი ბერძენი დარბაზი ისტორიკოსების ცნობით, ნოქალაქევი ჯერ კიდევ III საუკუნეში ჩვ. წელთაღრიცხვამდე ატარებდა „არქეოპოლისის“ სახელს, რაც ბერძნულად ნიშნავს ძველ ქალაქს. ფიქრობენ, რომ აქვე იმყოფებოდა ძველი ცნობილი ქალაქი აია, კოლხეთის მეფე აიეტის რეზიდენცია, სადაც მოდიოდნენ ოქროს ვერძის მამიებელი არგონავტები. აქ ეკის მთას სჭრის მდინარე ტეხურა, რომლის კალაპოტი ალაგ-ალაგ ისეა შევიწროებული მთის მასივის მიერ, რომ ადვილად შეიძლება მდინარის ერთი ნაპირიდან მეორეზე გადახტომა. აქვე ახლოს, სადაც მდინარე ტეხურს ერთვის მდ. გურძემია, გამოჩეხებს მინერალური წყალი, რომელიც თავისი ფიზიკურ-ქიმიური თვისებებით და მოქმედებით წარმოადგენს ცნობილ წყალტუბოს ანალოგს. აქ მოწყობილია აბაზანები, სადაც ზაფხულობით ბევრი ავადმყოფი იყრის თავს.

აღნიშნული მინერალური წყლით, ეტყობა, უძველეს დროშიც სარგებლობდნენ, რასაც ადასტურებს არქეოლოგიური გათხრები.

ნოქალაქევის გზაზე დაბა ძველ-ქნაკთან, სოფ. შხეფში შეიძლება კარგად შენახული ძველი ციხის დათვალიერება.

ნოქალაქევიდან ავტომანქანით შეიძლება მივალწიოთ მაღალმთიანი კლიმატურ-ბალნეოლოგიურ კურორტ ლებარდეს, რომელიც ცნობილია თავისი სასმელი მინერალური წყლებით და ხელუხლებელი წიწვიანი ტყით. ეს მშენიერი სამკურნალო ადგილი. სრული უგზოობისა და მოუწყობლობის გამო, ახლო წარსულში გამოუყენებელი იყო; ახლის დაკავშირებულია რაიონულ ცენტრთან საავტომობილო გზით და

ყოველწლიურად იზიდავს დიდძალ დამსვენებელსა და ავად-
მყოფს.

მენჯის მახლობლად სოფ. ხორშში მდებარეობს ეთერ-ზეთო-
ვანი კულტურის საბჭოთა მეურნეობა. აქ შეიძლება ამ კულ-
ტურის გადამუშავების ტექნოლოგიური პროცესის გაცნობა.

ქ. ცხაკაიაში ექსკურსანტებს შეუძლიათ გაეცნონ ხალიჩე-
ბის საქსოვი ქარხნის მუშაობას. ქალაქშივე მდებარეობს ჩაის
ფაბრიკა, სადაც ხდება ჩაის მწვანე ფოთლის გადამუშავება.
რთული ტექნოლოგიური პროცესის შედეგად ახლად ძოკრე-
ფილი ჩაის მწვანე ფოთლებიდან სულ რამდენიმე საათის
განმავლობაში მიიღება მზა პროდუქცია. ამ ქარხნის მუშაო-
ბის გაცნობა ექსკურსანტებში დიდ ინტერესს იწვევს.

მენჯის გზატკეცილი დასავლეთით ჯერ გაივლის სოფ.
ლესიჭინეს, სადაც არსებობს ჩაის დიდი საბჭოთა მეურნეობა,
შემდეგ მიემართება რაიონულ ცენტრ ჩხოროწყუში. აქედან
გზა სოფ. მუხურის გავლით აღწევს სოფ. ლუგელას, სადაც
არსებობს ცნობილი მინერალური წყარო. ლუგელას წყალი
იმით არის შესანიშნავი, რომ შეიცავს ქლორ-კალციუმს 10%
რაოდენობით, ე. ი. ისეთი კონცენტრაციისას, როგორიც მიიღე-
ბა აფთიაქიდან ექიმის გამოწერით. ამ მხრივ ლუგელას მინე-
რალურ წყალს ბადალი არ ყავს მსოფლიოში: ლუგელას წყა-
ლი ავადმყოფებს ენიშნებათ დღეში 3-ჯერ თითო სუფრის
კოვზი. მისი უფრო მეტი რაოდენობით მიღება არ შეიძლება.

ქალაქი ფოთი მდებარეობს შავი ზღვის პირას, მდინარე
რიონის შესართავთან, პალეასტომის ტბის ახლოს. საავტო-
მობილო გზა მენჯიდან ფოთამდე გადაჭრის კოლხეთის დაბ-
ლობს; გზადაგზა ექსკურსანტი იმ დიდი მუშაობის მოწმე
ხდება, რომელიც უძველესი დროიდან ცნობილი კოლხეთის
ჭაობების ამოსაშრობად ტარდება.

ფოთში ყოფნის დროს საინტერესოა გრეიპფრუტის საბჭო-
თა მეურნეობის და აგრეთვე მხარეთმცოდნეობის მუზეუმის
დათვალიერება.

მენჯის მახლობლად კიდევ ბევრი სხვა ადგილი მოიპოვება,
რომელთა დათვალიერება არ იქნება მხოლოდ ინტერესი, მოკლე-

ბული. ეს ბუნებრივიცაა. არქეოლოგიური გათხრები
შემთხვევითი აღმოჩენები მოწმობენ კოლხეთის მოსახლეო-
ბის—კოლხების დიდ კულტურას. მეტად საინტერესოა ასეთი
აღგილების დათვალიერება და იმ ექსპონატების გაცნობა,
რომელთაც კავშირი აქვთ ჩვენი მეტად შორეული წინაპრების
ცხოვრებასთან.

შ ი ნ ა ა რ ს ი

ავტორებისაგან	3
ადგილმდებარეობა	5
ისტორიული ცნობები და კურორტის თანამედროვე მდგომარეობა	8
ჰავა	12
ფლორა და ფაუნა	14
მინერალური წყლების ფიზიკურ-ქიმიური დახასიათება	16
სამკურნალო ფაქტორები	22
მენჯის აბაზანების სამკურნალო მოქმედება სხვადასხვა დაავადების დროს	28
მენჯის აბაზანების დანიშვნის მეთოდთა	42
მენჯის აბაზანებით მკურნალობის ჩვენებანი	45
მენჯის აბაზანებით მკურნალობის წინააღმდეგ ჩვენებანი	48
ჰაერის, მზის აბაზანები და სხვა სამკურნალო ფაქტორები	49
საექსკურსო ადგილები	56

Доц. Владимир Семенович ГЕРСАМИЯ

Акакий Григорьевич КАКУЛИЯ

КУРОРТ МЕНДЖИ

(На грузинском языке)

Грузмедгиз

Тбилиси

1955

შეცდომების გახწორება

ქართული
ბიბლიოთეკა

ზვ.	სტრიქონი ქვევიდან	არის დაბეჭდილი	უნდა იყოს
19	4	BH ₂ S	H ₂ S
20	8	ანდრიდი	ანჰიდრიდი
19		კურღოვის ფორმულა უნდა იკითხებოდეს შემდგენიერად:	
		H ₂ S 0,0415 M 7,7 $\frac{\text{Cl } 98}{\text{Na } 89}$ t 20,5°C	

